

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Ajakirjanike emotsioonid traagiliste ja ootamatute sündmuste
kajastamisel

Bakalaureusetöö

Autor: Liisa Ehamaa

Juhendaja: Signe Ivask, PhD

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1. Emotsioonide olemus.....	6
1.1.1. Toimetulek emotsioonidega	8
1.2. Ootamatu ja traagiline sündmus.....	10
1.2.1. Ootamatu ja traagilise sündmuse olemus	10
1.2.2. Ajakirjanikud ootamatu ja traagilise sündmuse keskel	11
1.3. Ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamine Eesti ajakirjanduses	13
1.3.1. Estonia	14
1.3.2. Pala bussiõnnetus	15
1.3.3. Viljandi koolitulistamine.....	16
2. UURIMISKÜSIMUSED	19
3. VALIM JA UURIMISMEETOD	20
3.1. Valim.....	20
3.2. Kasutatav andmekogumismeetod	22
3.3. Kasutatav andmeanalüüsi meetod.....	23
4. TULEMUSED	24
4.1. Ajakirjanik ja emotsioonid.....	24
4.2. Ootamatu ja traagilise sündmusega kaasnevad emotsioonid	25
4.3. Emotsioonid pärast kajastust.....	29
4.4. Tagajärjed	31
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	34
5.1. Järeldused.....	34
5.2. Diskussioon.....	36
5.3. Meetodi kriitika.....	39

5.4. Edasised võimalikud uurimissuunad.....	39
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY.....	42
KASUTATUD KIRJANDUS.....	43
LISAD	51
Lisa 1. Intervjuu kava	51
Lisa 2. Koodipuu.....	55
Lisa 3. Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	56

SISSEJUHATUS

Bakalaureusetöö keskmes on ajakirjanikud ja nende emotsioonid ootamatute ning traagiliste sündmuste kajastamisel. Minu eesmärk on analüüsida ajakirjanike vaatest nelja sündmust, mis on aset leidnud Eestis. Võtan fookusesse Estonia laevahuku (1994), Pala bussiõnnetuse (1996), Viljandi koolitulistamise (2014) ja Lihula tulistamise (2020).

Töö algusfaasis kaardistasin kokku 13 suuremat õnnetusjuhtumit viimase 30 aasta jooksul, aga kuna bakalaureusetöö maht on etteantud, siis kõiki neid juhtumeid ja ajakirjanikke ma uurida ei saa. Seetõttu valisin välja neli, pidades silmas, et mul oleks võimalik intervjueerida ajakirjanikke, kes esimesena sündmust kajastasid. Samuti oli oluline, et mul oleks ligipääs esimestele kajastustele. Hoolimata sellest, et kõikide õnnetuste mastaapsus ja aeg on erinev, on neil kõigil võrreldav tunnus: tegemist on surmaga seotud sündmustega. Juhtumite valimisel lähtusin isiklikust huvist ning teemavalik kujunes välja samuti isiklikest kogemustest johtuvalt. Nimelt tuli mul suvise ajakirjanduspraktika käigus kajastada traagilist sündmust, kus hukkus inimene. Tegemist on juhtumiga, mis puudutas mind just emotsionaalselt, mistõttu on olukord detailselt meeles siiani. Uurijana mõistan, et bakalaureusetöös käsitletavad sündmused ulatuvad kuni mitmekümne aasta tagusesse aega ning seejuures säilib oht, kas ja kui palju intervjueeritavad neid olukordi mäletavad. Mälu võib küll hägustuda, kuid mind huvitab, kuidas tunnetavad ja tõlgendavad ajakirjanikud emotsioone praegu.

Tartu Ülikoolis 2018. aastal magistrیتöö kaitsnud Jane Saluorg pööras tähelepanu sellele, milline on ajakirjaniku roll erakordsete sündmuste kajastamisel. Victoria Maripuu kirjutas 2021. aastal bakalaureustöö, milles uuris traagilise sündmuse valikukohti teleuudistes. Kuigi kolme töö puhul võib olla teemakäsitus sarnane, siis pole võimalik ootamatut ja traagilist sündmust kaardistada eelnevate töödega samamoodi. Erakordne võib tähistada ka positiivset juhtumit ja ei pruugi olla traagiline, kuid minu töö on seotud ohvritega. Kahtlemata on inimese hukkumine traagiline igal ajahetkel, ent minu valitud juhtumite puhul joonistub välja see, et tegemist polnud loomulike ega terviserikkest tulenevate surmadega, vaid inimesed kaotasid tihtilugu elu kellegi teise tõttu. Samuti ei keskendu ma niivõrd sellele, kuidas ajakirjanikud ootamatute ja traagiliste sündmuse ajal käitusid või missuguseid valikuid langetasid. Minu töö fookuses on ennekõike ajakirjanike emotsioonid.

Olen kindel, et emotsioone ajakirjanduses on vaja uurida selleks, et üleüldine valdkond oleks vastuvõtlikum reporterite endi tunnete osas ning emotsioone tunnistataks töö osana. Teatavasti kaasneb ajakirjanikuks olemisega äärmiselt suur vastutus anda auditooriumile tasakaalustatud ja objektiivset informatsiooni. Tihtilugu pole töö küll füüsiliselt koormav, kuid see-eest emotsionaalselt keeruline ja stressirohke, eriti ootamatute ja traagiliste sündmuste kajastamise puhul. Kui üldiselt peetakse emotsioone elu tavaliseks osaks, siis ajakirjanduse puhul on olukord vastupidine. Senimaani on teoreetikute arvamused jaotunud kaheks: ühed pooldavad emotsioone ajakirjanduses ja teised mitte. Siinkohal pole ainult oluline see, mida ajakirjanikud tunnevad hetkel, kui seisavad silmitsi liiklusõnnetuste, laste laipade või sadade hukkunutega, vaid ka see, kuidas nad suudavad oma tööd pärast sellist kogemust jätkata. Minu hinnangul on vaja emotsioonidele pöörata rohkem tähelepanu selleks, et Eesti ajakirjanikud ei lahkuks valdkonnast, kuna nad on ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise järel jäänud emotsioonidest tulenevate tagajärgedega üksinda.

Käesolev töö on jaotatud viieks suuremaks peatükiks. Esimeses osas annan ülevaate teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest, milles selgitan nii emotsiooni kui ka traagilise ja ootamatu sündmuse mõju ajakirjanikele. Täiendavalt räägin ka bakalaureusetöö tarbeks valitud sündmustest ning sellest, kuidas ajakirjanduses neid õnnetusjuhtumeid käsitleti. Teises peatükis täpsustan uurimisküsimusi ja eesmärgi, mille järel kirjeldan lähemalt valimit ning kasutatavat andmekogumis- ja analüüsimeetodit. Samuti annan ülevaate tulemustest ning toon välja peamised järeldused koos diskussiooni, meetodi kriitika ja edasiste võimalike uurimissuundadega. Bakalaureusetöö lõpeb kokkuvõtte, kasutatud kirjanduse loetelu ja lisadega.

Täna südamest oma juhendaja Signe Ivaskit, kes julgustas ja toetas hetkedel, mil oli hirmus raske. Samuti tänan komisjoni, kes seminaritöö ja bakalaureusetöö protsessi jooksul andsid konstruktiivset kriitikat ning häid näpunäiteid, kuidas tööd tugevamaks muuta. Komisjoni kõrval andis põhjaliku tagasiside ka retsensent Richard Mägar, kellelt sain väärt ideid kirjutatu täiendamiseks. Aitäh, Maio Vaniko, kes sa iga kohtumise järel head sõnad kaasa andsid ning olid täiesti asendamatu abiline sobiva kirjanduse leidmisel. Aitäh ka perekonnale ja sõpradele! Siiski on ilmne, et vaieldamatult kõige suurema tänu võlgnen intervjuueeritavatele, kes olid nõus oma kogemusi jagama ja läbielatud taaselustama isegi hetkedel, mil mälestused tegid haiget.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Esimeses peatükis annan ülevaate bakalaureusetöö teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Keskendun ajakirjanikele, nende tööle, esiletulevatele emotsioonidele ning viimastega toimetulekule. Esimese peatüki teises pooles käsitlen nelja ootamatut ja traagilist sündmust ning pööran tähelepanu sellele, mida kirjutati neist sündmustest toona ajakirjanduses.

1.1. Emotsioonide olemus

Eesti keeles peetakse emotsiooniks reageeringut millelegi või meeleolust suunatud seisundit, mis avaldub sisemise tundena, näoilmes või tegevustes (Eesti keele..., 2009a). Emotsiooniurija Feldman Barrett (2017) selgitab, et emotsioonid on inimeste eristatavad ja äratuntavad nähtused ning iga emotsiooni taga on justkui kindel muster, mis põhjustab erinevaid reaktsioone.

Ameerika Ühendriikide emotsiooniurija Ekman (1992) eristab kuut emotsiooni, mida inimesed igapäevaselt tunnevad, nendeks on hirm, vastikus, viha, kurbus, imestus ja rõõm. Tema sõnul on tegemist emotsioonidega, mida mõistetakse kõikjal maailmas ja mille näoilmed on sarnased kõikidel inimestel, olenemata rahvusest või kultuurist. Siiski on oluline mõista, et emotsioonid on palju mitmekesisemad ja variatiivsemad. Feldman Barrett (2017) näeb emotsioone refleksidena millegi vastu, aga ta on kindel, et inimese keha või näoilme ei väljenda emotsiooni alati ühtmoodi. Tema sõnul võib kindel emotsioon tulla esile erinevalt, ehk sellisena, mis sobib antud hetkel olukorra või kogemusega. Näiteks võib inimene ainuüksi millelegi mõeldes tunda erinevaid emotsioone ilma, et ta selles olukorras viibiks. See tähendab, et inimese aju on võimeline looma kujutluspilte, mis omakorda võivad esile kutsuda emotsionaalseid reaktsioone nii praeguses hetkes kui ka tulevikus. Tähtis on mõista, et emotsioone võib esile kutsuda ka see, mida inimene kuuleb, näeb, puudutab või maitseb. Muuhulgas ei piirdu emotsiooni tundmine ainult näoilmega, vaid see sõltub paljuski inimese kehas toimuvatest protsessidest, näiteks pulsisagedusest, hingamise kiirenemisest jms.

Erinevalt Ekmanist (1992), on Feldman Barrett (2017) veendunud, et emotsioonid ei saa olla universaalsed, vaid unikaalsed. Ta kirjeldab Ekmani vaadet kui sotsiaalset käitumisnormi, ent on veendunud, et inimesed ei väljenda alati emotsioone samamoodi, näiteks ei pruugi inimene viha tundes alati kulmu kortsutada või rõõmustades naeratada. Samuti ei pea Feldman Barrett (2017) hirmu, vastikust, viha, kurbust, imestust ja rõõmu konkreetseteks emotsioonideks, vaid nende

kategooriateks. Tema sõnul on emotsioonide puhul keeruline või peaaegu võimatu anda ette raamistust ja kindlaid kategooriaid võimalikest nähtustest, mis erinevaid emotsioone lõpuni selgitaks. Feldman Barrett (2017) rõhutab, et Ekmani (1992) väljatoodu ei suuda katta emotsioonide variatiivsust inimese igapäevaelus.

Mis puutub ajakirjandusse, siis on tegemist erialaga, kus kõige olulisemat rolli mängivad faktid ja objektiivsus. Just objektiivsuse ideaali on pikka aega peetud ajakirjanduse nurgakiviks, mis muudab ajakirjaniku erapooletuks ja distantseeritud vaatlejaks, kelle eesmärk on koguda teavet neutraalselt (Wahl-Jorgensen, 2013; Kotisova, 2019). Ajakirjanikel on küll õigus kirjeldada teiste inimeste tundeid ja hinnanguid, kuid iseenda emotsioonid tuleb selles töös kõrvale jätta. Emotsiooni mõistet on ajaloos käsitletud kui vigase ajakirjanduse sõnumit, mistõttu on emotsionaalsust sellel erialal sageli halvasti koheldud. Seetõttu jäävad ajakirjanike tunded tihti tähelepanuta, kuna see läheb vastuollu traditsioonilise arusaamaga, mille järgi on ajakirjandus ratsionaalne ja erapooletu (Wahl-Jorgensen, 2013; Peters, 2011; Kotisova, 2019; Šimunjak, 2023).

Traditsioonilise arusaama kõrval tunnetavad teoreetikud, kuidas tänapäeval teadvustatakse emotsioone ajakirjanduses järjest sagedamini. Nad usuvad, et tegemist on ühiskondliku muutuse tagajärjega, mis omakorda on tingitud emotsionaalse kultuuri levimisest, mitte ajakirjanike endi pingutustest (Šimunjak, 2023). Seda kinnitas Panttile (2010) intervjuu andnud Soome telekanali MTV3 peatoimetaja, kelle sõnul loodi 15–20 aastat tagasi *kliinilisi uudiseid*, kuid tänapäeval kaasatakse uudislugudesse rohkem emotsioone.

Šimunjak (2023) kirjeldab ajakirjandust kui emotsionaalset teekonda, mis tähendab, et emotsioonid saadavad ajakirjanikku teema otsimisest allikatega töötamise, intervjuude läbiviimise ja loo lõppviimistluseni välja. Ennekõike püütakse mõista, et emotsioonid on loomulik osa meie igapäevaelus ning ajakirjanike puhul pole emotsionaalsus seotud isiku endaga, vaid maailmas toimuvaga, ehk inimese emotsioone mõjutavad protsessid tema ümber (Peters, 2011; Feldman Barrett jt, 2007). Šimunjak (2023) väidab, et ajakirjanike igapäevatöös saab emotsionaalsed olukorrad jagada seitsmeks: 1) teema leidmine, 2) allikatega töötamine ja nende intervjuueerimine, 3) uurimis- ja kirjutamisprotsess, 4) esinemine kaamerate ees, 5) tagasiside toimetajatelt või auditooriumilt, 6) sotsiaalmeedia, 7) töötempo.

Beckett ja Deuze (2016) peavad tänapäeva ajakirjandust interaktiivsemaks, mitmekesisemaks ja avatumaks, kui oli see mitukümmend aastat tagasi. Nad toovad välja kolm võimalikku põhjust,

miks ajakirjanduslikes lugudes võib emotsionaalsust täheldada. Esimene põhjus on meediaväljaannete omavahelises konkurentsisis ja majanduslikus olukorras. Tänapäeval võistlevad uudised lugejate tähelepanu eest ning ajakirjanikud peavad nägema üha rohkem vaeva selleks, et lugejaid köita. Wahl-Jorgensen (2013) toob näite Pulitzeri auhinna võitnud ajakirjanikest, kes kasutavad oma lugudes emotsionaalsust. Seda mõistetakse sageli ratsionaalse faktipõhise ajakirjanduse vastandina, kuid ajakirjanike sõnul aitavad emotsionaalsed kommentaarid muuta lugu kaasahaaravamaks. Teine põhjus peitub tehnoloogias. Kui me räägime trükimeediast, siis Beckett ja Deuze (2016) lausuvad, et emotsionaalselt kaasahaaravate fotodega artiklit loetakse tavapärasest rohkem. Samuti köidavad lugejaid pealkirjad, mis tekitavad uudishimu, esitavad küsimusi ja jätavad vastused esialgu neile endile arvata. Kolmandaks väidavad autorid, et lugejaid võib esmapilgul köita rohkem emotsionaalsus kui faktid. Konkurentsile, interaktiivsusele ja tehnoloogia arengule viitab ka Peters (2011), kelle sõnul pole objektiivne ajakirjandus lõpuni emotsioonitu.

1.1.1. Toimetulek emotsioonidega

Tõenäoliselt puutuvad suurem osa ajakirjanikke oma karjääri jooksul varem või hiljem kokku mõne suurema õnnetusjuhtumi kajastamisega. Olsson (2009) nimetab ootamatute ja traagiliste sündmuste kajastamist maratoniks. Ta lisab, et sellistes olukordades valitseb ajakirjaniku ümber tihtilugu ebakindlus ja teadmatus sündmuse kulgemise osas. Hopper ja Huxford (2015) on intervjuerinud ajalehetoimetustes töötavaid ajakirjanikke, kellelt uuriti õnnetusjuhtumite kajastamise, leinavate inimeste intervjuerimise ja iseenda emotsioonide allasurumise kohta. Vastanud ajakirjanikud tõdesid, et emotsioonide asemel keskenduti tööle, kuid tunnete ei mõeldud ning saadud ülesanne püüti lihtsalt ära teha. Autorid viitavad, et intervjuudest joonistus välja kindel vastastikune muster: töö tegemine aitas emotsioone alla suruda ja emotsioonide allasurumine aitas tööd teha.

Tööd emotsioonidega aitab kõige paremini lahti seletada mõiste *emotional labour*, ehk tunnete juhtimisprotsess, vastamaks töökoha emotsionaalsetele nõuetele-tingimustele (Ivask, 2023). Hopper ja Huxford (2015) lisavad, et pidev emotsioonide allasurumine ja päris tunnete eiramine võib ajakirjanikud viia tõsise stressi ja läbipõlemiseni. Šimunjaki (2023) sõnul on *emotional labouri* eesmärk see, et ajakirjanikud suudaksid töö käigus tekkivaid emotsioone ja stressoreid analüüsida. Ta lisab, et olukord, kus emotsionaalsetele mõjudele piisavalt tähelepanu ei pöörata, võivad mõjuda negatiivselt ajakirjanike heaolule, töövõimele või motivatsioonile.

Šimunjak (2023) tõdeb, et ajakirjanike toetusmeetmete on aja jooksul hakatud rohkem tähelepanu pöörama, aga valdkonnas levivad endiselt müüdid, mille kohaselt suudavad ajakirjanikud emotsionaalse stressiga „toime tulla”, sest neil on „paks nahk”. Kotisova (2019) märgib, et ajakirjanike emotsionaalne heaolu on selgelt seotud tööga. Tema sõnul ei mõjuta ajakirjanike vaimset heaolu ainult see, kas kajastatakse ootamatuid ja traagilisi sündmuseid, vaid rolli mängivad ka stressitase või üleüldine pingelisus tööd tehes. Kotisova (2019) pöörab tähelepanu sellele, kuidas sõjakorrespondentidel ja ajakirjanikel, kes kajastavad õnnetusjuhtumeid ning inimeste hukkumist, on suurem tõenäosus langeda alkoholismi või narkootikumide küüsi. Samuti on neil ajakirjanikel suurem risk depressiooni, ärevushäirete või paanikahoogude avaldumiseks. Ta selgitab, kuidas traagilisi sündmuseid kajastavad ajakirjanikud võivad tihtilugu loo tegemise käigus tunda pahameelt, õudust, kaastunnet, šokki, hirmu, ärevust või meeletut väsimust.

Kotisova (2019) ja Šimunjak (2023) kirjeldavad, missuguseid toimetulekustrateegiaid ajakirjanikud emotsionaalse survega hakkama saamiseks kasutavad. Šimunjak (2023) lausub, et enim suhtlevad ajakirjanikud kolleegidega, kellega arutletakse pingete üle. Samuti on ajakirjanikke aidanud tunnete analüüsimine ja püüdlus mõista, miks mõnes olukorras teatud emotsioonid tekivad. Muuhulgas katsetatakse ka kindlate piiride seadmist töö- ja puhkeaja vahele ning tähelepanu ümbersuunamist, kus stressirohke ülesanne jagatakse sammudeks, mis aitab vältida olukorda, kus keerulist olukorda püütakse lahendada korraga. On olemas teisigi toimetulekustrateegiaid, millega ajakirjanikud püüavad emotsionaalset tasakaalu saavutada. Näiteks väldivad mõned reporterid nende uudiste lugemist, kus kajastatakse õnnetusi. Samuti tehakse musta huumorit, mida peetakse kohanemisstrateegiaks või tarbitakse alkoholi, et muremõtteid unustada (Hopper ja Huxford, 2015; Buchanan ja Keats, 2011).

Siiski peab ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise puhul ajakirjanik meeles pidama, et üldist kurbust, õudust, šokki, kaastunnet, stressi või üleväsimust võivad kannatanute kõrval tunda nad ise. Objektiivsuse hoidmine võib sellises olukorras kujuneda raskeks, eriti õnnetusjuhtumite puhul, sest sündmus võib ajakirjanikke psühholoogiliselt traumeerida. Samuti jäävad taolistes olukordades kõrvale ajakirjaniku enda põhivajadused koos puhkehetkedega (Hopper ja Huxford, 2015; Aoki jt, 2012; Backholm ja Björkqvist, 2010).

Selle töö kontekstis on oluline keskenduda ka mälule ja sellele, kas ootamatul ja traagilisel sündmusel aitab meelde jääda emotsioon või mälupilt. Macri jt (2018) leiavad, et emotsioon mängib paljuski rolli selles, mis inimesele meelde jääb. Nende sõnul aitab ennekõike negatiivne emotsioon mälestust tugevdada. Kesinger ja Schacter (2008) väidavad, et emotsioon mõjutab sündmuse mäletamise tõenäosust ning tihtilugu mäletavad inimesed emotsionaalseid läbielamisi rohkem, kui neid, mis polnud niivõrd emotsionaalsed. Siiski on negatiivse emotsiooni kõrval sama oluline positiivne emotsioon, mis tähendab, et mälestuse tugevnemisel mängivad mõlemad rolli. Täiendavalt pööravad Kesinger ja Schacter (2008) tähelepanu sellele, kuidas positiivsete mälestuste ja emotsioonide meenutamisel võib mälukonstruksioonis esineda rohkem vigu, sest inimene keskendub meenutamisel olukorrale tervikuna. Nad lisavad, et tihtilugu on inimesed negatiivsete mälestuste ja emotsioonide meenutamisel täpsemad, kuna siis pannakse rõhku detailidele kindlas olukorras.

1.2. Ootamatu ja traagiline sündmus

Teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade järgmises alapeatükis keskendun ootamatu ja traagilise sündmuse olemusele. Samuti annan ülevaate, kuidas kajastati Eesti ajakirjanduses Estonia laevahukku, Pala bussiõnnetust, Viljandi koolitulistamist ja Lihula tulistamist.

1.2.1. Ootamatu ja traagilise sündmuse olemus

Oma bakalaureusetöös nimetan läbivalt valitud juhtumeid *ootamatuteks ja traagilisteks sündmusteks*. Eesti keeles mõistetakse ootamatuse all olukorda, mis toimub ettenägematult, mitte plaanipäraselt või lausa tavaolukordadest eristuvalt (Eesti keele..., 2009b). Traagilisust seostatakse seevastu kurbade sündmustega, mis võivad olla vapustavad või kannatusrikkad (Eesti keele..., 2009c).

Eldridge II (2019) sõnul võiksid igapäevased uudised juba iseenesestmõistetavana keskenduda ainulaadsetele sündmustele, kuid mõned uudislood on teistest eristuvad. Ta raamistab ootamatuid sündmuseid juhtumitena, mis vapustavad avalikkust ning panevad auditoriumi ümbritsevast teistmoodi mõtlema. Kuigi Englund (2018) keskendub oma raamistuses konkreetselt negatiivsele erakordset sündmusele, siis minu hinnangul on sarnaseid jooni ka ootamatutel ja traagilistel sündmustel. Englund (2018) püüab sündmust defineerida mastaapsuse kaudu, kuid tunnen, et traagiliste ja ootamatute juhtumite puhul on üht kindlat definitsiooni keeruline anda, kuna tihtilugu mõtestavad ja reageerivad inimesed erinevalt. Võttes tema teooria aluseks, jaotan ootamatud ja

traagilised sündmused kaheks: inim- ja loodustekkelisteks. Inimtekkelise ootamatu ja traagilise sündmuse alla võivad kuuluda näiteks sõjad, terrorirünnakud ja ka massitulistamised. Englund (2018) toob välja, et üldjuhul on selliste sündmuste puhul olemas kindel isik või rühmitus, kes olukorra põhjustas. Tema väidet aitab paremini lahti mõtestada 2007. aastal Soomes Jokela koolis toimunud massitulistamine. Lisaks sellele, et 18-aastane abiturient alustas valimatut tulistamist ja tappis kaheksa inimest, sooritas ta sündmuskohal ka enesetapu ning politsei leidis territooriumilt kokku üle 300 padruni. Soomlased nimetasid veel aastaid hiljem Jokelas juhtunut traagiliseks sündmuseks, kuna see oli haruldane ja erines tavapärasest olukorrast koolis. Juhtunu šokeeris inimesi nii kohalikel kui ka riiklikel tasanditel ning sai meedias tohutu tähelepanu osaliseks (Kiilakoski jt, 2014).

Loodustekkeliste ootamatu ja traagilise sündmuste alla liigitan looduskatastroofid nagu maavärinad, üleujutused, tsunamid jms. Samuti võib sinna liigitada epideemiad, kus lähima näite saab tuua mõne aasta tagusest ajast, mil üle maailma levis COVID-19. Erinevalt inimtekkelistest sündmustest, on loodustekkeliste sündmuste puhul keeruline leida süüdlasi ja motiive, mis olukorra tingisid (Englund, 2018).

Eeltoodut arvesse võttes saan öelda, et Pala bussiõnnetuse, Viljandi koolitulistamise ja Lihula tulistamise puhul on tegemist inimtekkeliste sündmustega, sest kõikide sündmuste puhul on teada õnnetuse põhjustaja ning tulistamiste puhul oli tegevus ka tahtlik. Estonia laevahuku osas ei teata siiani täpselt, mis või kes õnnetuse põhjustas. Õnnetuse järel koostatud raportis tuuakse välja, et laev uppus projekteerimisvigade tõttu, kuid samas surid inimesed ka alajahtumise kätte. Pea 30 aastat hiljem pole siiani ametlikku kinnitust, mille tõttu reisilaev põhja läks, mistõttu on Estoniaga toimunud keeruline nimetada inimtekkeliseks või loodustekkeliseks (Ohutusjuurdluse keskus, i.a).

1.2.2. Ajakirjanikud ootamatu ja traagilise sündmuse keskel

Dworznik (2007) tõdeb, et üha enam tuleb ajakirjanikel kajastada kriise, õnnetusjuhtumeid või vägivallaga seotud sündmuseid. Tema sõnul kerkib järjest rohkem esile küsimus, missugust mõju saadud kogemused reporteritele avaldavad. Ta toob välja, et ajakirjanikest võivad emotsionaalselt saada ise ohvrid hetkest, mil tuleb kajastada õnnetuspaiku, suheldes kannatanutega või näha laipu. Samas lausub Dworznik (2007), et palju ollakse skeptilised ka selle üle, kas ajakirjanikud ikkagi võivad tunda emotsionaalset stressi. Tema sõnul on selleks kaks põhjust, miks kaheldakse: usutakse, et töökogemus ja vastav haridus võivad ennetada emotsionaalset traumat ning ajakirjanik

suudab juhtida emotsioonid endast kõrvale. Teisena toob ta välja levinuima hoiaku ajakirjanduses, milleks on see, et ükskõik kui õudne või vaimselt keeruline on kajastatav juhtum, ei tohi emotsioon segada reporteri tööd, info kogumist või selle edastamist.

Himmelstein ja Faithorn (2002) nõustuvad samuti, et ootamatute ja traagiliste sündmuste puhul on tegemist olukordadega, kus auditooriumi kõrval on ka ajakirjanikud tihtilugu haavatavas olukorras, sest peavad silmitsi seisma šoki ja leinaga. Nad lisavad, et taolised sündmused nõuavad ajakirjanikelt äärmist empaatilist, mis omakorda võib lõhkuda nende enda emotsionaalse barjääri. Englund (2018) on varasemalt keskendunud sellele, missugune on traagiline sündmus ajakirjaniku pilgu läbi. Ta kirjeldab, kuidas sellised olukorrad lennutavad reporteri kaose keskele. Üldjuhul satub ootamatust kajastama inimene, kes ei ole toimuvaks ette valmistunud, mistõttu pole tähtis, kas ajakirjanik on noor, vana, kogenud või alles algaja – see võib olla traumeeriv hoolimata vanusest või kogemuse suurusest. Tema sõnul kaasneb ootamatu ja traagilise sündmusega kontrollimatuse tunne, sest ajakirjanikel puuduvad täpsed tööjuhised ning olukorrale reageeritakse jooksvalt.

Näiteks tuli ajakirjanikel kajastada 1996. aastal Šotimaal Dumblane'i koolis toimunud massitulistamist (Berrington ja Jemphrey, 2003). Uurijate sõnul on ootamatutes ja traagilistes olukordades töötavate ajakirjanike emotsionaalne pinge tohutu. Muuhulgas on Backholm ja Idas (2015) uurinud aastal 2011 Norras toimunud terrorirünnaku kajastamist. Ajakirjanike tegutsemist analüüsinud autorid toovad välja, et kui tavaolukorras on ajakirjanikel välja kujunenud justkui oma tegutsemismuster, kuidas allikatega suheldakse või informatsiooni kogutakse, siis õnnetusjuhtumite kajastamise puhul ei pruugi see olla piisav. Kriitiliste sündmuste puhul on ettevalmistusaeg lühike või puudub üldse, mis tähendab, et reageerida tuleb jooksvalt ja kiiresti. Uuringus osalenud ajakirjanikud kirjeldavad, et tegutsesid justkui automaatrežiimi ja suure adrenaliinisööstu pealt ega jõudnud mõelda sellele, kuidas käituksid nad tavaolukorras (Jemphrey ja Berrington, 2003; Idas ja Backholm, 2015).

Arvestades seda, et meedia on infoühiskonna peamine kujundaja ning kannab üha suuremat rolli tänapäeva maailmas, laskub uudistetoimetustel ja ajakirjanikel eriline roll ootamatute ja traagiliste sündmuste kajastamisel. Kindlasti ei tohi ära unustada meedia düsfunktsioone, ehk sündmuse, tegevuse või nähtuse soovimatuid tagajärgi. Samuti võib traagiline sündmus olla auditooriumile traumeeriv, mistõttu kutsuks valeinformatsioon esile hirmu ja paanikat (Nordlung, 1994). Kuna

minu töö üheks analüüsitavaks juhtumiks on Estonia laevahukk, siis haakub teemaga ka Vihalemma ja Lauristini (1996) uurimus sellest, missugune oli ajakirjanike käitumine traagilise sündmuse ajal. Selgus, et parvlaeva uppumise kajastamisel võtsid ajakirjanikud kontrollimata informatsiooni ja hetketõe edastamisel riski. Pääsenute nimekirju koostati koostöös auditooriumiga. Uurijatele intervjuu andnud Eesti ajakirjanik võrdles hetketõe edastamist pingpongi mänguga, kus palli asemel olid inimesed. Paraku ei päästnud vigane teave kedagi, vaid tekitas lisapingeid juurde paljudes kodudes, kus loodeti, et nende lähedane on elus.

Lisaks Lauristinile ja Vihalemmale, on Estonia hukule ja meedia tegutsemisele katastroofi situatsioonis keskendunud ka Treufeldt (1996). Toon välja kolm peamist funktsiooni, mis minu hinnangul meedia ootamatute ja traagiliste sündmuste puhul täidab ja millele keskendus ka eelnimetatud autor:

- 1) meedia on filter ehk teeb kogutud informatsiooni põhjal valiku. Filtreerimine on oluline, et auditooriumil ei tekiks informatsiooni üleküllust;
- 2) kriisisituatsioonis on meedia peamiseks kommunikatsioonikanaliks, sest õnnetuste puhul võib kiire infovahetus olla elulise tähtsusega, sestap on sellistes olukordades eelis ka raadiol ja televisioonil;
- 3) meedia on kriisi leevendaja ja kiirreageerija. Nii nagu mainisid Lauristin ja Vihalemm (1996) ajakirjanike kui uurijate rolli, suudab meedia aidata politseid näiteks kadunud inimeste otsimise või isikute kindlakstegemisega.

Meedia panustab ootamatute ja traagiliste sündmuste puhul laiema arutelu tekkimisse, tõstatades nii küsimusi kui ka kujundades avalikku arvamust. On tähtis, et ajakirjandus vastutaks sellistes olukordades veelgi enam korrektse info levikus ning hoiaks ära auditooriumile lisakannatuste tekitamist.

1.3. Ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamine Eesti ajakirjanduses

Kolmandas alapeatükis annan ülevaate sellest, kuidas kajastas ajakirjandus bakalaureusetöökäsi välja valitud sündmuse. Estonia laevahuku puhul mängis minu jaoks olulist rolli suur ohvrite arv ning tõsiasi, et juhtum kujunes rahvusvaheliseks sündmuseks. Pala bussiõnnetuse osas on tähelepanuväärne, et ohvriteks on lapsed, kes kaotasid traagilises õnnetuses elu. Viljandi

koolitulistamise ja Lihula tulistamise tõstis teistest sündmustest esile see, et ohvreid tulistati sihilikult. Viljandi puhul on tegemist Eesti esimese koolitulistamisega ning Lihulas leidis aset esimene massitulistamine, mida varasemalt pole Eestis juhtunud.

1.3.1. Estonia

Esimene teade Estonia hukust jõudis rahvani Eesti Raadio kaudu, kui hommikul kell 5.32 olid eetris esimesed uudised. Juba tunni pärast kõlas Kuku raadio eetris esimene intervjuu Veeteede Ameti peadirektori Kalle Pedakuga ning seejärel esimene intervjuu pääsenu lähedasega. Siiski ei kõlanud eetris ainult intervjuud, vaid avaldustega esinesid nii toonane president Lennart Meri kui ka peaminister Mart Laar (Treufeldt, 1996). Just raadio muutus õnnetuse päeval ja sellele järgnenud ajal asendamatuks. Tervelt 88 protsenti Eesti elanikest pidas esimese kahe katastroofijärgse päeva jooksul raadiot kõige olulisemaks infoallikaks (Saar, 1994).

Raadio kõrval alustas kell 10 hommikul erakorralist tööd Eesti Televisioon, mil eetrisse jõudis „Aktuaalse kaamera” erisaade Estonia katastroofist. 28. september kuulutati leinapäevaks ning uudiseid toodi vaatajateni kaheksas erinevas saates. „Aktuaalses kaameras” loeti korduvalt ette pääsenute nimesid, avaldati inimestele kaastunnet, näidati Soome haiglas viibivaid pääsenuid ning püüti leida vastuseid sellele, miks Estonia uppus (Hummel, 1994). Estonia hukk sai televisioonis suuremat tähelepanu esimesel kahel päeval, mil uut informatsiooni ilmus palju. Kui esimestel päevadel keskenduti „Aktuaalses kaameras” õnnetuse kirjeldamisele ning erinevate ametivõimude vastustele, siis nädalate möödudes arutleti ka selle üle, kes Estonia huku eest vastutab (Timak ja Rannu, 1996).

Sarnaselt raadio- ja teleprogrammidele oli õnnetusjärgselt ajalehed samuti Estonia päralt. Lauristin ja Vihalemm (1996) analüüsisid 16 ajalehe sisu perioodil 28.09.1994–31.12.1994, kus käsitleti Estonia hukku. Autorid leidsid, et eeltoodud ajavahemikus ilmus parvlaeva uppumise kohta Eestis 1485 artiklit, millest pooled kirjutati esimestel nädalatel.

Kui vaadata lähemalt 29. septembril 1994. aastal ilmunud ajalehti, siis seitsmest tänaseni säilinud väljaandest keskendus Estoniale kõige pikemalt Päevaleht, kus räägiti laeva uppumisest seitsmel leheküljel (Päevaleht, 1994). Samuti avaldas väljaanne Eesti Sõnumid reisipraamil viibinute nimekirja ning meenutas varasemaid laevaõnnetusi, millest Estonia on ohvriterohkeim (Eesti Sõnumid, 1994). Seevastu Post: rahva tõeline hääl otsustas 29. septembril anda välja eraldi

eksklusiivse lehe, mis keskendus ainult parvlaevale ega käsitletud muid teemasid (Post: rahva tõeline hääl, 1994). Nordlungi (1994) sõnul on loomulik, et suuremate õnnetuste ning ootamatute ja traagiliste sündmuste ajal keskendub ajakirjandus ennekõike selliste sündmuste kajastamisele, kuigi uudisväärtuslikke teemasid jagub veelgi.

Lauristin ja Vihalemm (1996) märkisid, et Estonia kajastamisel keskendusid ajalehed palju surmale, leinale ja psühholoogilistele raskustele, mis parvlaeva hukuga kaasnesid. Sarnasusi saab märgata ka televisiooni ja raadio puhul. Eetrisse jõudsid mitmed intervjuud nii Estonialt pääsenutega kui ka kadunute lähedastega. Vastajad olid juhtunud šokeeritud ning tunnistasid ajakirjanikele, et ei suuda küsimustele adekvaatselt vastata. Intervjuude taustalt oli kuulda inimeste karjeid ja nuttu, mis muutis olukorra veel emotsionaalsemaks. Lauristin ja Vihalemm (1996) nimetasid Estonia hukku ka ajakirjanike vaatepunktist emotsionaalselt keeruliseks juhtumiks. Nad kirjeldasid, kuidas Estonia uppumine tekitas Eestis, Rootsis ja Soomes pandeemilise stressi. Ootamatu ja traagiline sündmus ei pannud proovile ainult päästeteenistuse, nõustamiskeskuste või teiste ametiasutuste tööd, vaid hõivas ka meedia tähelepanu mitmeks kuuks. Viimane tekitas püsiva šokiseisundi pääsenutes, ohvrite lähedastes ja inimestes, kes tundsid mitme riigi tragöödiaga kaasa. Ajakirjanikel oli autorite sõnul kaks valikut: olla ametliku teabe vahendaja või edastada informatsiooni, mille õiguses polnud nad alati kindlad. Just ajakirjanikud olid need, kes valisid Estonia huku kajastamisel uurijate, mitte kõrvaltvaatajate rolli.

1.3.2. Pala bussiõnnetus

Ajakirjanduse poolt Eesti rängimaks ja ohvriterohkeimaks avariiks nimetatud bussiõnnetus toimus 11. oktoobril 1996. aastal Jõgevamaal. Metsa vahele viiva Sõõru-Nõva teel sõitis parasjagu buss, täis Pala põhikooli õpilasi. Bussis viibis lisaks kahele täiskasvanule ka 35 õpilast, kes olid tulnud Särgjärve ääres toimunud maastikumängult ja suundusid tagasi kooli. Tagasiteel põrkas buss kokku metsaveoautoga, mille tagajärjel hukkus kaheksa ja vigastada sai 18 koolilast (Aotäht jt, 1996).

Sama päeva õhtul oli eetris „Aktuaalne kaamera“, kus näidati reportaaži õnnetuspaigalt. Tegemist oli esimeste kaadritega, mis jõudsid inimesteni, sest sündmuspaigale jõudis reporter juba kolm tundi pärast avariid. Televaatajatele näidati nii katkist bussi kui ka ümberkaudset piirkonda. Reportaaži hetkel otsiti õnnetusse sattunud lapsi, kes olid pärast kokkupõrget metsa põgenenud. Muuhulgas olid uudisloosse jõudnud kaadrid Tartu Maarjamõisa haiglast, kuhu oli toodud

vigastatud lapsed ja nende šokeeritud vanemad, kes rääkisid endapoolseid detaile õnnetusest (Eesti Televisioon, 1996).

Õnnetusejärgsel päeval kirjutas Eesti Päevaleht (1996) kaheksa lapse hukkumisest. Esiuudises sai sõna politsei pressiesindaja, kes kirjeldas, et avariipaigas lamasid mõlemal pool bussi laste laibad ja nende poolikud kehaosad. Avalehel oli pilt murtud lõualuuga poisist, kes palus ajakirjanikke, et nad annaksid tema vanematele ellu jäämisest teada. Samuti tõi väljaanne lugejateni õnnetuses osalenud laste pildid ja kommentaarid haiglast. Väga üldiselt keskendus Palal toimuvale ka Sõnumileht (1996), kus korraldi ametnike öeldut ja teadaolevaid detaile õnnetusest. Enamjaolt keskenduti refereerimisele teistest väljaannetest. Ajakirjanikud kirjeldasid, kuidas mõned lapsed pääsesid peahaavaga, teised viibisid operatsioonil ning kolmandad olid optimistlikud, et neil pole eluohtlikke vigastusi. Siiski näitas hilisem uurimine, et hukkunute vigastused olid niivõrd tõsised, et kiirabi ja päästjate kiirem kohalejõudmine poleks ka sellisel juhul laste elusid päästnud. Õpilased maeti 16. oktoobril ning traagilisele sündmusele viitab ka asjaolu, et toleaeagne peaminister Tiit Vähi kuulutas selle riiklikuks leinapäevaks (Jõesaar, 1996).

1.3.3. Viljandi koolitulistamine

Eesti esimene koolitulistamine toimus 27. oktoobril 2014. aastal, mil Viljandi Paalalinna kooli 9. klassi õpilane avas saksa keele õpetaja vastu tule. Õpilane tulistas õpetajat kuus korda isale kuuluvast revolvrist. Konflikti põhjuseks peetakse õpetaja ja õpilase vahelisi erimeelsuseid. Loetud minutitega jõudis sündmuskohale kiirabi, kel ei õnnestunud õpetaja elu päästa. Aasta hiljem toimunud kohtuistungil tunnistati õpilane süüdi ning talle määrati üheksa aasta pikkune vanglakaristus, kus ta enne tähtaega vabanes. Muuhulgas tunnistas koolitulistaja aastaid hiljem, et tegelikult tahtis ta sooritada pärast õpetaja tulistamist enesetapu (Mäekivi, 2014; Mihelson ja Einmann, 2015; Tilk, 2022).

Esimesed teated juhtunust jõudsid avalikkuseni Delfi (2014) portaali kaudu, mõned minutid hiljem teatas juhtunust ka Postimees (Kaukvere ja Mäekivi, 2014). Väljaanded avaldasid esmase info, mille olid saanud politsei pressiesindajalt. Üsna pea lisati uudise juurde ka otsefotod Viljandi Paalalinna kooli juurest. Päeva jooksul artikleid pidevalt täiendati ning ajakirjanikud keskendusid sellele, et saada lisakommentaare nii kooliperelt endilt, poliitikutelt kui ka avaliku elu tegelastelt. Tolleaeagne president Toomas Hendrik Ilves nimetas juhtunu terve Eesti tragöödiaks (Einmann, 2014). Riigikogu esimees Eiki Nestor ja siseminister Hanno Pevkur lausuvad, et vägivallal pole

Eesti koolisüsteemis kohta. Järgmisel päeval sõitis Postimees ka eraldi Viljandisse, et rääkida kohalike elanikega juhtunust. Inimesed tänavalt asusid süüdistama saksa keele õpetaja surmas nii relva haaranud poissi ennast kui ka tema perekonda (Niitra ja Mäekivi, 2014).

Veebiväljaannete kõrval kandsid olulist rolli ka raadiouudised. Eesti Rahvusringhäälingus jõudsid eetrisse pikemad reportaažid juhtunust. Uudistesaadetes toodi välja uusi detaile, millele polnud veebiväljaanded keskendunud. Näiteks selgus raadiost, et lapsevanemaid ei teavitatud koheselt koolitulistamisest. Samuti kirjeldati eetris seda, kuidas tulistaja oli viimase aasta jooksul postitanud sotsiaalmeediasse hulganisti pilte relvadest ja sõjast (Anderson jt, 2014). Õhtul eetris olnud „Aktuaalses kaameras” tehti ülevaade sellest, millest juba veebis ja raadios räägiti. Uue informatsioonina toodi sisse Politsei- ja Piirivalve peadirektor Elmar Vaheri intervjuu. Samuti näidati kaadreid hilisõhtusest kooliümbrusest, kuhu töid hukkunu endised õpilased küünlaid ning meenutasid õpetajat kaamerate ees (Gavronski, 2014).

Järgmisel päeval ilmunud ajalehtede teemad oli enamjaolt hõivanud koolitulistamine. Väljaannete juhtkirjad avaldasid kaastunnet õpetaja pereliikmetele ja tema õpilastele. Juhtkirjad rõhutasid, et Viljandi õpilased peavad saama vajalikku toetust ning inimeste vaimset heaolu tuleb rohkem märgata (Tähele panna ka..., 2014; Meie olemegi teised, 2014; Miks? 2014). Kuigi veebiväljaanded täiendasid tulistamisega seotud uudiseid pidevalt, siis hoopis paberlehtedes võis lugeda põhjalikemaid analüüse ja reportaaže juhtunu kohta. Näiteks avaldati paberlehes esimene tulistamise kronoloogia, analüüsiti välismaal toimunud koolitulistamisi ja kirjutati sellest, kuidas õpetaja tapnud õpilane olla varasemalt koolis noaga vahele jäänud (Jõesaar, 2014; Puuraid, 2014). Enne tulistamist andis õpilane sotsiaalmeedias postituste kaudu märku, et võib koolitulistamist kavandada. Sarnaseid juhtumeid on maailmast veelgi, kus inimene annab oma tegutsemisega justkui ennetava teate, et ta vajab abi. Soome koolitulistamise puhul laadis õpilane samuti sotsiaalmeediasse pilte ja videoid, mis planeeritavale viitasid (Salamäe, 2014; Kiilakoski jt, 2014).

1.3.4. Lihula tulistamine

Bakalaureusetöös viimane analüüsitav ootamatu ja traagiline sündmus ulatub 2020. aastasse, mil toimus Lihulas tulistamine. Nimelt tulistas Mikk Tarraste 6. juuni õhtul Lihula Olerexi tankla seina ja kahte sõiduauto ning lahkus sündmuskohalt. Tol hetkel viibisid sõiduautos viis inimest – mees, naine ja nende kolm lapselast. Olukorda pealt näinud mootorrattur järgnes Tarrastele, kuid paarikümne minuti pärast kõlasid lasud ning mootorrattur suri sündmuskohal. Olukorrale

reageerisid üle 50 politseiniku, nende seas ka kiirreageerijad. Samuti avas Tarraste tule ühe korralvuri pihta, kes vigastada ei saanud. Sellest hoolimata hukkus lisaks mootorratturile ka tankla juures seisvas sõiduautos olnud naine ning vigastada tema kaks lapselast, kes toimetati raskes seisundis haiglasse.

Esimesena jõudis juhtum avalikkuseni Õhtulehe vahendusel, kus ilmus esimene galerii ja video sündmuskohalt. Ajakirjanikel tuli Lihulasse jõudmiseks kõndida pea kolm kilomeetrit, kuna politsei oli tee sündmuskohani tõkestanud (Kaljurand jt, 2020). Hommikul teatasid öisest tulistamisest ülejäänud väljaanded, kel uut informatsiooni küll polnud, kuid lugejateni jõudsid otsefotod Lihulast ning üha rohkem hakati keskenduma Tarrastel isiksusele. Samuti hangiti lisakommentaare poliitikutelt, president Kersti Kaljulaidilt, politseilt, Lihula kohalikelt ning tekitati laiem arutelu selle ümber, kes peaksid Eestis relvaloa saama (Palgi ja Pölluste, 2020; Nael, 2020; Sildam, 2020).

Vikerraadio eetrisse jõudis teave Lihula tulistamisest järgmisel päeval, mil eetris oli esimene intervjuu Tarraste sõprade ja kohalike elanikega, kes tunnistasid, et juhtunu on nende jaoks äärmiselt šokeeriv (Hepner, 2020a). Sellest päevast ei ole ERR-i audioarhiivis Lihula tulistamise kohta uudiseid, ent sama temaga jätkas õhtul „Aktuaalne kaamera”. Uudistesaatel tehti otselülitus Lihulasse, kus sündmuskohal viibiv ajakirjanik kirjeldas, kuidas inimesed tõis mõrvapaika küünlaid ning mälestavad hukkunuid. Ajakirjaniku sõnul tekitas Lihulas toimunu nõrdimust, segadust ja arusaamatust ning tõstatas samal ajal küsimuse: miks võimaldatakse Eestis nendele inimestele relv, keda on varasemalt karistatud relvade väärkasutamises, nagu juhtus Tarraste puhul (Hepner, 2020b).

Kuna Lihula tulistamine toimus laupäeval, siis paberlehed keskendusid ootamatule ja traagilisele sündmusele uue nädala alguses. Artiklite pealkirjad ja sisu oli Tarraste osas halastamatud. Ajakirjanikud nimetasid meest purjus mõrtsukaks, püssimeheks ja inimvihkajaks (Habakuk ja Niglas, 2020; Reiljan, 2020). Samuti lahati artiklites juhtunu käiku ja püüti mõista, miks Tarraste inimesed tappis.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Teises peatükis annan ülevaate bakalaureusetöö uurimisküsimustest. Eesmärkideni jõudmiseks soovin välja selgitada:

1. Milliseid emotsioone ajakirjanikud ootamatute ja traagiliste sündmuste kajastamisel tundsid?
2. Mida teevad ajakirjanikud ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise järgselt, et emotsioonidega toime tulla?
  - 2.1 Missugust toetust ootavad ajakirjanikud toimetuselt?

Eesmärgini jõudmiseks otsustasin kasutada kvalitatiivset uuringut. Kuna minu töös on olulisel kohal ajakirjaniku kogemused ja tunded, siis võimaldab just kvalitatiivne uuring saada mitmekesisist informatsiooni (Strömpl, i.a).

3. VALIM JA UURIMISMEETOD

Töö kolmandas peatükis pööran tähelepanu esmalt valimile ning selgitan, missuguste tunnuste põhjal valimi koostamisest lähtusin. Peatüki teises on keskmises andmekogumis- ja analüüsimeetod, millele lisaks selgitan lahti selle, miks otsustasin poolstruktureeritud intervjuu ja kvalitatiivse sisuanalüüsi kasuks.

3.1. Valim

Intervjueeritavateni jõudsin mittetõenäosusliku valimi ehk sihipärase valimi kaudu, sest selle kaudu sain valida välja kõige tüüpilisemad esindajad (Rämmer, 2014). Valimi koostamisel lähtusin sellest, et esindatud oleks ajakirjanikke nii raadiost, televisioonist kui ka trükimeediast ning neil kõigil oleks kindel ja võrreldav tunnus: nad on kajastanud ootamatut ja traagilist sündmust esimeste seas. Kokku on minu valimis 12 ajakirjanikku (N=12).

Selleks, et leida sobivad vastajad, kaardistasin juhtumite kaupa ära, mida õnnetuse järgselt kajastati, missugused olid ajakirjanike teemapüstitused ja kes neil teemadel kirjutasid. Koostasid isiklikuks tarbeks ka ülevaate, kus olin eeltoodud punktidele vastanud ja üles otsinud ajakirjanike kontaktid, mille kaudu nendega ühendust saada. Valituks ei osutunud ainult need ajakirjanikud, kes kajastasid ootamatut ja traagilist sündmust ajaliselt esimesena, vaid ka need, kes olid teinud esimesed intervjuud näiteks lahkunu omastega või õnnetuse toimepanijatega.

Valimini jõudsin peamiselt meili kaudu, kuid esialgse vastuseta jäädes helistasin ajakirjanikele otse. Kirja teel tutvustasin ennast, töö teemat ja eesmärki ning küsisin luba intervjuuks. Kuna käsitlen töös sündmuseid, mis ulatuvad mitmekümne aasta tagusesse aega ja intervjuud üleüldiselt nõudsid ajakirjanikel ajas tagasi minekut ning detailselt meenutust, siis saatsin kõikidele intervjueeritavatele materjalid, mis aitaksid neil sündmust paremini meenutada. Materjalide hulka kuulusid nii nende kirjutatud õnnetuse teemalised artiklid, raadiointervjuud kui ka telesaated/intervjuud.

Parema ülevaate andmiseks olen valimi koondanud tabelisse (vt Tabel 1).

Tabel 1. Valimisse kuulunud praegused ja endised ajakirjanikud

Juhtum	Kood	Ajakirjanikuna töötatud aeg ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise hetkeks	Ajakirjanikuna töötatud aeg kokku
Estonia	E_2_32	2 aastat	32 aastat
Estonia	E_3_33	3 aastat	33 aastat
Estonia	E_16_45	16 aastat	45 aastat
Pala bussiõnnetus	P_7_17	7 aastat	17 aastat
Pala bussiõnnetus	P_4_15	4 aastat	15 aastat
Pala bussiõnnetus	P_12_40	12 aastat	40 aastat
Viljandi koolitulistamine	V_7_12	7 aastat	12 aastat
Viljandi koolitulistamine	V_20_30	20 aastat	30 aastat
Viljandi koolitulistamine	V_02_10	2 kuud	10 aastat
Lihula tulistamine	L_6_10	6 aastat	10 aastat
Lihula tulistamine	L_8_12	8 aastat	12 aastat
Lihula tulistamine	L_4_8	4 aastat	8 aastat

Koodide puhul tähistab esimene täht valitud sündmust, et tulemuste peatükis oleks võimalik lugejal paremini selgust saada, missugusest juhtumist ajakirjanik räägib. Teine number tähistab

ajakirjanikuna töötatud aega ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamiseks hetkeks ja kolmas number ajakirjanikuna töötatud aega kokku.

3.2. Kasutatav andmekogumismeetod

Bakalaureusetöö andmekogumismeetodina oli otstarbekas kasutada poolstruktureeritud intervjuud. Just poolstruktureeritud ülesehitus andis võimaluse küsimuste järjekorda muuta ning vastajalt täpsustusi küsida, kui midagi jäi selgusetuks. Varasemalt koostas in küll intervjuu kava (vt Lisa 1), ent poolstruktureeritus muutis intervjuu paindlikumaks ning mulle jäi rohkem otsustusruumi, kuidas intervjuud jooksvalt üles ehitada (Lepik jt, 2014).

Jaotasin enda intervjuukava viide erinevasse plokki (vt Lisa 1). Esimesse plokki kuulub sissejuhatus, teema tutvustus ja soojendusküsimused, mis küll seostusid juba teemaga, ent olid üldised ja aitasid intervjuueeritavad teemasse sisse elada. Teises plokis on fookuses ettevalmistus ja periood, mis eelnes kajastusele. Järgmisena käsitlen juba täpsemalt ajakirjanike emotsioone ning suur rõhk on analüüsimisel ja detailide meenutamisel. Neljandas plokis uurin ka sündmuse järelmõjude kohta ja püüan välja selgitada, mida tunnevad ajakirjanikud aastaid hiljem olukorrale tagasi mõeldes. Viimases plokis andsin intervjuueeritavale võimaluse rääkida sellest, mis seostub teemaga, kuid intervjuu ajal on see jäänud käsitlemata.

Esimeste intervjuude järel mõistsin, et käsitletav teema võib ennekõike läbielatu tõttu olla vastaja jaoks keeruline. Sain aru, et ajakirjanikud vajavad pikemat sissejuhatus ja üleüldiseid lisaküsimusi selleks, et ennast avada. Enne igat uut intervjuud lugesin kava veelkord üle ja tegin eelnevate kogemuste pealt vajadusel parandusi. Estoniaga seotud intervjuud sooritasin seminaritöö tarbeks perioodil november–detsember ning ülejäänud intervjuud Pala bussionnetuse, Viljandi koolitulistamise ja Lihula tulistamise teemal perioodil veebruar–märts.

Kuna minu töös on esikohal ajakirjanike emotsioonid, tunded, mõtted ja kogemuslood seoses ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamisega, siis leian, et intervjuu kasutamine andmekogumismeetodina oli õige valik. Arvestades seda, et intervjuuteema oli vastajate jaoks enamasti emotsionaalne ja siiani keeruline, siis individuaalintervjuud andsid ajakirjanikele võimaluse arutada käsitlevaid teemasid privaatse ja endale sobivad tempos. Samuti nõudsid minu intervjuuküsimused pikema arutluskäike ja läbimõeldumaid vastuseid, mida intervjuuvorm ka toetas (Laherand, 2010; Lepik jt, 2014).

3.3. Kasutatav andmeanalüüsi meetod

Andmeanalüüsi meetodi valiku puhul lähtusin sellest, et minu töös on olulisel kohal subjektiivsed vaated, olen huvitatud ajakirjanike käitumismustrite taha peidetud protsessidest ja soovin pöörata tähelepanu sündmuse detailsusele, st mida ajakirjanikud tundsid ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise hetkel (Laherand, 2010; Strömpl, i.a). Seetõttu otsustasin andmeanalüüsi meetodi puhul kasutada kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit, mille abil saab tekstis keskenduda olulistele tähendustele, tõlgendustele ja võtta arvesse ka ridade vahele peidetut (Kalmus jt, 2015).

Intervjueerimise järel asusin vestluseid transkribeerima. Sellel protsessil kasutasin transkribeerimisprogrammi Helipoiss, mis aitas muuta salvestise tekstiks. Kindlasti ei saanud lootma jääda ainult Helipoisi peale, mistõttu kuulasin salvestust ja lugesin transkriptsiooni paralleelselt veendumaks, et midagi olulist pole välja jäänud. Samuti jälgisin seda, et annaksin rääkija kõne edasi nii täpselt kui võimalik (Laherand, 2010).

Järgmise etapina kodeerisin intervjuud lõik-lõigult, mille eesmärk oli jaotada tekst osadeks, mis võimaldaks mul seda paremini mõista ja analüüsida (Laherand, 2010). Avatud kodeerimise tulemusena sain sadu koode, mille grupeerimiseks moodustasin kategooriad, millest omakorda moodustasin pea- ja alakategooriad koos koodidega (vt Lisa 2).

Töö käigus lähtusin ennekõike induktiivsest ehk avatud kodeerimisest, kuna minu jaoks oli tähtis aru saada intervjueeritava mõttemaailmast (Kalmus jt, 2015). Kodeerimiseks ja andmete analüüsiks kasutasin endale sobivat rakendust MAXQDA. Protsess käigus moodustunud pea- ja alakategooriate ning koodide põhjal koostas ka koodipuud (vt Lisa 2),

4. TULEMUSED

Järgnevas peatükis annan ülevaate bakalaureusetöö tulemustest ning pööran tähelepanu erinevatele protsessidele emotsioonide seisukohast.

4.1. Ajakirjanik ja emotsioonid

Teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest selgus, et tihtilugu peetakse emotsioone ajakirjaniku töös tabuks. Teoreetikute sõnul võivad emotsioonid kanda vigase ajakirjanduse sõnumit või segada reporteril objektiivse ja tasakaalustatud informatsiooni edastamist. Intervjueeritavate hinnangud ajakirjaniku töös esile tulevatele emotsioonidele jagunesid samuti kaheks: mõned pooldavad töö käigus tekkinud emotsioone ja teised mitte. Pooldajad selgitasid, et emotsioonid aitavad ajakirjanikke robotitest eristada, tänu millele näevad nad eetilistesse piiridesse jäävatel tunnetel oma töös kohta.

V_02_10: „*Kui sa tuim oled, siis sa ei peaks seda tööd tegema. See kehtib iga ametikoha puhul tegelikult. Kui sa muutud tuimaks, siis mine puhka jalga natukene...sa hakkad inimesi ära kasutama ja muutud küüniliseks.*”

Ajakirjanike sõnul aitavad emotsioonid muuta lugu elavamaks ning auditooriumil võib kirjutatuga olla kergem suhestuda. Üks vastaja selgitas, et emotsioonide tunnistamine ja nende läbi elamine ei anna märku ajakirjaniku nõrkusest – vastupidi, see näitab tugevust üle elatud tunnistada. Siiski toonitasid mitmed, et ajakirjanik peab leidma töös emotsionaalse tasakaalu. Ühest küljest ei tohi reporter muutuda tundetuks, kuid teisalt võib ühiskonnas hirmu külvata ka liigne dramatiseerimine.

P_16_45: „*Ma olen ikka vihaseks saanud õnnetusjuhtumi kajastamise juures, kuidas ajakirjanik on muutunud verejanuliseks koeraks. Õeldakse, et on kaks ohvrit, aga sa näed, et ta loodab rohkemale. Ajakirjaniku ego ei tohi muutuda tähtsamaks kui see inimene, kes seisab tema vastas. Ma ei salli selliseid inimesi, nad ei ole minu sõbrad.*”

Samas leidis vastanuid, kelle arvates peaks ajakirjanik ennast emotsioonidest täielikult distantseeruma. Vastanud arvasid, et empaatia on ajakirjaniku töös küll oluline, aga liigne emotsionaalsus võib segada keskendumist ja töö tegemist.

P_7_17: „Ma võrdlen ajakirjaniku tööd arsti tööga. Tol hetkel pead sa meeles pidama, et sa teed oma tööd. Sa ei tohi emotsioonidesse ära uppuda. Ma ei kujutaks ette, et ma oleksin haiglas hakanud nutma, kedagi kallistama või patsutama. See ei jätaks minust professionaalset muljet. Professionaalsus väljendub selles, et sa teed oma tööd seal korrektselt ja paned need hiljem kirja korrektselt.”

Kuigi oli ajakirjanikke, kes tundsid, et emotsioonid tuleb töös kõrvale heita, sest see segab informatsiooni edastamist, siis oli intervjuueeritavad, kes hoopis tervitasid emotsioone enda töös. Teisalt on nende sõnul emotsioonidel oma kindel aeg ja koht. Vastanud lisasid, kuidas emotsioonid aitavad mõnikord muuta lugu elavamaks ning laskuda keerulistes olukordades allikatega mentaalselt justkui samale tasemele. Erinevatest arvamustest hoolimata on nende sõnul olulisim see, et ajakirjanik jääks inimlikuks igal ajahetkel olenemata sellest, kas ta pooldab emotsioone või mitte.

4.2. Ootamatu ja traagilise sündmusega kaasnevad emotsioonid

Intervjuudest selgus, et bakalaureusetöös käsitletavaid juhtumeid peetakse ootamatuteks ja traagilisteks sündmusteks. Vastanud seostasid sündmuseid ennekõike negatiivsete emotsioonidega ning enim toodi juhtumite kaardistamisel välja hirmu ja šokki. Kui püüda viimast rohkem lahti mõtestada, siis hirm tuli esile ennekõike hetkedel, kui saadi aru, et toimunu on Eesti mõistes mastaapsuse, hukkunute arvu või inimeste hukkumise viisi poolest erandlik.

E_16_45: „Tragöödia tegi sellest inimeste kaotus. Eks iga inimese hukkumine või kaotus on tragöödia. Samas pole vahet, kas õnnetuses hukkub 852 inimest või kaheksa inimest – need inimesed on lahkunud. Estonia on lihtsalt niivõrd mastaapne ja riikliku tasandiga.

Samas ei tundud hirmu ainult ebatavalisuse ees. Ajakirjanike sõnul puudus neil igasugune ettevalmistus, et minna juhtunut kajastama ning hirmu tekitas teadmatus eesootava suhtes. Tegemist oli niivõrd ootamatute sündmustega, et pikemalt mõtlemiseks ja eeltöö tegemiseks polnud aega. Estonia laevahuku puhul märkisid vastanud, et ka aja olemasolul poleks sündmuseks valmistumine võimalik olnud, sest juhtunu oli niivõrd värske.

Šokiseisundiga tuli esile emotsioonide variatiivsus, millele pöörasid samuti tähelepanu teoreetikud. Pärast Pala bussiõnnetust viidi kannatada saanud lapsed koos bussijuhiga Tartu Maarjamõisa haiglasse. Kohapeal viibinud ajakirjanik kirjeldas, kuidas mõned lapsevanemad ei suutnud rääkida, sest nad olid toimunust löödud. Seevastu leidis ka neid, kes ohjeldamatult nutsid ning kuulda oli isegi karjumist.

Eelnevalt välja toodud emotsioonide kõrval mainiti korduvalt ka kurbuse tundmist. Ajakirjanikud tunnistasid, et ootamatu sündmus muutus nende jaoks veel traagilisemaks hetkel, mil juhtunuga oli võimalik ennast seostada, sest nii mõnigi intervjuueeritav kaotas juhtunu tagajärjel endale tuttava või lähedase inimese. Tegemist oli olukordadega, kus ajakirjanikest said ise ohvrid, kes pidid silmitsi seisma šoki ja leinaga, nagu lausus Dworzniak (2007).

V_7_12: *„Erakordseks tegi sündmuse isiklik kokkupuude, sest hukkunu oli minu klassijuhataja, kes mul põhikoolis oli. Sel hetkel tuli hakata hoopis ootamatu nurga alt kuidagi selle asjaga tegelema. Viljandi on nii väike linn, et kui juba selline asi juhtub, siis on ta nii ehk naa erakordne, aga kui sa veel otseselt tunned ka seda inimest, siis see paneb omakorda järgmise põntsu.”*

Teisalt ei pidanud kõigil ajakirjanikel olema kurbuse tundmiseks isiklik side juhtunuga. Pala bussiõnnetust kajastanud reporter rääkis, kuidas ta tõmbas paralleele enda eluga, sest tal olid kodus sama vanad lapsed, kui need, kes hukkusid bussiõnnetuses. Nagu kinnitas Feldman Barrett (2017), siis emotsioonid võivad esile tulla ainuüksi sellest, mida inimene kuuleb või näeb. Viljandi koolitulistamise kajastanud ajakirjanik võrdles Paalalinna koolis juhtunut globaalse tiksuva pommiga. Nimelt oli ta varasemalt lugenud meediast artikleid, mis keskendusid Soome ja Ameerika koolides toimunud tulistamisele. Lihulas toimunud kajastanud ajakirjanik tõi samuti paralleele välismeediast ning nentis, et ootamatu ja traagilise sündmusega seostus imestus, sest näis uskumatuna, et eestlased on võimelised üksteist tapma. Juhtunu kaudu mõisteti ennekõike inimeste haprust. Intervjuueeritavad rääkisid, kuidas õnnetuste kajastamine näitas neile, et õnnetuste eest pole keegi kunagi kaitstud.

L_4_8: *„Eestis ikka üldiselt seda pole, et keegi läheb tulistab teise maha. Tavaliselt on need tapmised seotud joomise või asotsiaalsete elukommetega, aga see, et täiesti suvalised inimesed tulistati maha, see on harukordne. Selline relvavägivald on isegi Euroopas haruldane, rääkimata Eestist. Ma arvan, et see lugu raputas, sest seal ei olnud eriti mingisugust motiivi nende inimeste tapmiseks – polnud ju oma vahelist konflikti, tüli, võlga, laenu.”*

Üldjuhul kuulsid ajakirjanikud ootamatust ja traagilisest sündmusest kolleegide kaudu. Kirjelduste järgi teatas õnnetusest tavaliselt päevatoimetaja või otsene ülemus. Samuti oli olukordi, kus esimesed teated jõudsid ajakirjanikeni vihjemeilide või politsei kaudu. Estonia huku ja Lihula tulistamise puhul said ajakirjanikud telefonikõne öösel, oma tööajast väljaspool. Vastanute sõnul oli juhtunud kohta informatsioon esialgu vähe, mistõttu polnud kellelgi aimu, mis neid päriselt ees ootab.

E_16_45: „/.../ X helistas mulle ja ta armastas aeg-ajalt niimoodi nalja teha, sest meil olid sellised oma naljad. Ta ütles, et kuule, Estonia läks põhja. /.../ Ütlesin irooniliselt, et kuidagi kell kuus hommikul laev läheb põhja poole, kui ta Tallinnast Helsingisse sõidab. X vastas paaniliselt, et ei ei, päriselt läks põhja. /.../ Jõudsin hommikul viie minutiga kaheksa kilomeetri kaugusele tööle. Sõidukiirus oli nii suur, et tõenäoliselt oleks võinud sellel päeval veel üks ohver olla, kui minu teele oleks ootamatult keegi ette sõitnud...”

Ajakirjanik, kes oli kolleegilt kõne saanud kirjeldas, kuidas ta küll inimest ise ei näinud, aga kuulis tema häält, häälekõrgust ja kõnemaneeeri, mis andsid aimu kolleegi tabanud ärevusest. Feldman Barrett (2017) tõdes samuti, et emotsioon ei piirdu ainult näoilmega, vaid tundeid võivad väljendada kasvõi pulsisagedus ja rääkimise viis. Nii mõnigi teine ajakirjanik meenutas, kuidas toimetuse üleüldine ärevuse foon tõusis pingelistes olukordades jõudsalt.

V_7_12: „See sündmus ikka halvas selle töökorralduse toimetuses täielikult ära, kuna nii mõnigi ajakirjanik tundis seda õpetajat. Šokk oli nii suur, et me ei suutnud isegi adekvaatselt tööd teha kohe. Toimetuses vist uudistejuht või peatoimetaja hakkasid kahekesi nagu tegutsema. Ma pärast heitsin neile seda natuke ette, et tegelikult oleks võinud kõiki kaasata sinna, sest jube abitu tunne oli, kui tulistamise kohta hakkas informatsiooni tulema.”

Mis puutub teemade jaotumisse, siis vastajate hinnangul polnud neil võimalik selles osas kaasa rääkida. Enamiku sõnul toimus teemade jaotus juhuslikkuse alusel, sest ajaga jooksti võidu. Kõik ajakirjanikud peale ühe suhtusid saadud ülesandesse neutraalselt ning vastumeelsust neil ei tekkinud. Siiski tunnistas Viljandi koolitulistamist kajastanud reporter, et ei soovinud ootamatut ja traagilist sündmust kajastama minna. Ajakirjanik kirjeldas, kuidas teda valdas šokk ja ärevus, sest ta tundis hukkunud õpetajat. Vastaja sõnul pole tema karjääri jooksul olnud hirksamat ülesannet, kui hetk, mil ta pidi külastama tulistamise järgselt hukkunud õpetaja abikaasat.

V_7_12: „Jah, ma kahtlen, kas mul olnuks seda julgust selline asi välja pakkuda. Väga hirmus tundus kogu olukord. /.../ Ma plaanisin selle olukorra nii lahendada, et ma lähen kohale ja siis ütlen, et ma ei saanud inimest kätte...mäletan, et ma püüdsin ennast sellest teemast välja keerutada ja aega võita, sest tegelikult oli kõik nii värske ja ma ei tahtnud kohe minna ning inimesega rääkida.”

Ajakirjanikule tekitas ülesande puhul hirmu ja ebamugavust tõsiasi, et allikas on leinas ning teda tuleb intervjuuerida väga tundlikul teemal. Valimisse kuulunud ajakirjanike seas leidis neid, kes ei pea õigeks nii kannatanute kui ka leinas inimeste üles otsimist ning nende intervjueerimist ajakirjanduslikul eesmärgil.

L_6_10: „Ma arvan, et ajakirjanik ei tohiks teha rohkem kahju. USA-s on tihtipeale suured pealkirjad ohvritest ning neile minnakse lausa ukse taha koputama ja uuritakse, mida nad tunnevad. Eestis on õnneks tunduvalt tervem koht, et ei hakata eksponeerima neid lähedasi, kes on kannatada saanud. Ajakirjanik ei tohi minna verejanuliseks klatšijaks ning kasutada ohvreid ära, et oma lugu emotsionaalsemaks muuta. Väga hulle ohvrite ärakasutamisi ei ole õnneks Eestis.”

Samas tunnistasid vastanud, et õnnetusjuhtumite kajastamisel võib ärevust tekitada ükskõik missugune intervjuu. Nende sõnul on pingelise olukorra keskel ääretult raske küsida õigeid küsimusi nii, et see inimestele emotsionaalselt kahju ei tekitaks ning vastus võimalikult sisukas oleks.

E_16_45: „Johtuvalt olukorrast võib-olla nii, et intervjuu tegemiseks võib olla aega 30 sekundit või kolm minutit. Seda ei tea kunagi. Sellised intervjuud käivad nii nipsust ning järsku võidakse sulle öelda, et räägi nüüd kannatanuga. Selleks ei ole võimalik isegi ette valmistuda, vaid siis peab olema lihtsalt varasem kogemus. Sa ei hakka ju tema käest küsima, mis tunne on? Enam lollimat küsimust ei saa olla. Sul on võimalik esitada 30 sekundi jooksul üks küsimus ja sa küsid, et mis tunne on? Ma paneksin toru ära, ilma naljata.”

Kuna ootamatute ja traagiliste sündmuse kajastamine on ajakirjaniku vaatepunktist äärmiselt stressirohke ja pingeline, laususid pea kõik vastajad, et tundsid loo tegemise käigus teatud survet nii auditooriumilt, toimetusest kui ka iseendalt, mis omakorda võimendasid eeltoodud emotsioone. Bussiõnnetuse järgselt Palale sõitnud reporter meenutas, kuidas info hankimiseks otsis ta inimesi tänavatelt, baarist, vallamajast ja koolist, et neid jälgida ning ümbritsevat võimalikult palju

talletada. Viimane pani ajakirjaniku aga pinge alla, kuna tal oli kohustus sündmuskohalt viia toimetuseni lugu, mis oleks eksklusiivne ning erineks konkurentide kogutud informatsioonist.

P_12_40: „Kogu aeg oli selline tunne ja eks keegi kindlasti vaatas selle pilguga, et meie oleme niigi siin leinas ja siis see ajakirjandus eks ju nuhib lisaks. Kõik tunded tegelikult jooksid korraga kokku ja kuna mul sellist kogemust õnnetustega polnud, siis oligi noh väga-väga imelik ja paha tunne.”

Auditooriumi surve oli üldjuhul seotud vajadusega uue informatsiooni järele. Nii mõnigi ajakirjanik nentis, et ennekõike kaaluti, kas avaldada hukkunute, kannatanute ning pääsenute nimesid, näidata tundlikke pildi- ja videomaterjale või keda valida intervjuueeritavaks. Kõhkluste korral lähtusid ajakirjanikud sellest, et jagavad auditooriumile informatsiooni nii palju kui vaja ja nii vähe kui võimalik.

L_8_12: „Mäletan seda, et kui ma kohapeal olin, siis need surnukehad olid seal samas ning kuna laibaauto ei pääsenud ligi, siis võttis surnute transportimine kaua aega. See oli see hetk, kus ma tundsin, et lähedased ei peaks lehest lugema seda...detaile, kuna keegi suri. /.../ Ma pole kunagi elus näinud, et ümberringi oleks nii tühi, kui sellel ööl...ma nägin tollel õhtul peale politseinike ja laipade ainult ühte rebast.”

Detailsust arvesse võttes rõhutati, et ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamisel on ajakirjanikel tavapärasest suurem vastutus, mis tähendab, et igat infokildu ei tasu avaldada. Mitu intervjuueeritavat mainisid, kuidas ootamatu ja traagilise sündmuse hetkel ei olnud nad pelgalt ajakirjanikud, sest neil tuli kanda hoopis teistsuguseid rolle. Lisaks informaatori rollile olid nad auditooriumile toeks ja lootuse kandjad, kelle abiga keeruline olukord mööda saata, mitte põhjustada ühiskonnas ärevust lisaks.

4.3. Emotsioonid pärast kajastust

Tegelikkuses pole oluline, kas ajakirjanik pooldab oma töös emotsioone või mitte, sest neid tundsid loo tegemise käigus ja järelmõjuna kõik. Vastajad mõistsid tagantjärele, et ootamatu ja traagilise sündmuse jooksul polnud neil aega iseenda emotsioonidega tegeleda. Ajakirjanikud kirjeldasid, kuidas adrenaliin kandis neid edasi esimesest hetkest kuni kajastuse lõpuni välja.

Sellises olukorras jäeti oma vajadustele tähelepanu pööramata, sest need tundusid toimuva kõrval ebaolulised.

L_4_8: „*Kui kiiremad osad said tehtud, siis ma mäletan, et tõusin laua tagant püsti, pärast seda, kui olin kolm tundi jalad ristis istunud, sest vetsu ei saanud minna. Tol hetkel lendavad kõik ajakirjaniku enda põhivajadused aknast välja ja sa keskendud ainult loole. /.../ Ma polnud väsinud emotsionaalselt, see jõuab vähemalt minu puhul hiljem kohale, aga kogu aeg oli lihtsalt kütmine ja sa töötan 110 protsendi peal.*”

Mitmed intervjuueeritavad laususid samuti, et emotsionaalne mõju jõuab kohale hiljem. Tavaliselt toimub see ajal, mil kajastus on lõppenud ning ajakirjanik jääb oma mõtetega üksinda. Reporterid kirjeldasid seda perioodi kui emotsionaalselt „tühja“ aega. Nendel hetkedel hakati mõtlema tagasi nii ohvritele, pääsenutele kui ka juhtunule tervikuna. Kuigi minu bakalaureusetöös on esindatud väga erineva kogemusega ajakirjanikud (vt Tabel 1), siis uskusid vastajad, et ootamatutes olukordades ei mängi tööstaaž rolli. Nad lisasid, et pinge all võivad murduda nii noored, vanemad, kogenenumad kui ka täiesti värsked toimetuse liikmed. Pea kõik ajakirjanikud mainisid, et juhtunule mõeldes tuleb neil esmalt meelde väsimus, sest tööpäev kujunes ootamatu ja traagilise sündmuse jooskul tavapärasest pikemaks ning stressirohkele päevale järgnes pingelangus.

V_02_10: „*Mäletan, et esimestel päevadel ma niimoodi väga ei tundnudki midagi, aga kui ükskord kontorisse oma laua taha maha istusin, siis mõtlesin, et vau, kus ma käisin, mida ma nägin ja kogesin. Kuidas ma need emotsioonid kõik maha laen?*”

Kuna juhtunu lõppedes oli aega oma tegevust analüüsida ja rahulikult mõtestada seda, mis on toimunud, tundis nii mõnigi intervjuueeritav kahetsust oma käitumise pärast. Emotsioon oli ennekõike seotud ülesannetega, mida toimetusele ajakirjanikule andis, ent millest viimane loobuda ei julenud.

V_02_10: „*On üks asi, mida ma päriselt kogu südamest kahetsen. See on see, et me läksime X ukse taha ema ja isa kätte saama. Sõitsime sellest majast mööda, koputasime ja vaatasime. Täna ma enam nii ei teeks ning see polnud pidanud sinnamaani minema. Selle teo kirjutaksin ma selle arvele, et ma ma olin paar kuud toimetuses olnud.*”

Kui eelnevalt selgus, et tööstaaž ei tähenda seda, et emotsionaalselt olukorraga toime tullakse, siis vastaja sõnul võis selles konkreetsetes olukorras üleüldine kogemus olla tähtis, kuna tal ei olnud piisavalt teadmisi olukorra lahendamiseks.

4.4. Tagajärjed

Kuigi eeltoodud peatükis keskendusin ennekõike nendele ajakirjanikele, kes tundsid negatiivseid emotsioone, siis valimis leidis ka neid, kellel sündmuse otsene mõju puudub. Intervjuudest selgus, et emotsioonide kujundamisel ja hilisema töötlemise puhul on siiski olulisim see, kas ajakirjanikul oli juhtunuga otsene kontakt või mitte. Inimesed, kes ei viibinud vahetult õnnetuspaigas, vaid töötasid distantsilt, ei näinud hukkunuid ega pidanud kannatanu lähedasi intervjuueerima, ei tunne ootamatu ja traagilise sündmusega tugevat sidet.

E_2_32: *„Emotsionaalselt ja füüsiliselt ma mitte mingeid tagajärgi ei tundnud. Võib-olla hakkab siin mängima ka see, et ma ei käinud kohapeal ja ma ei näinud hukkunuid. Kui oleksin näinud, siis oleks see juba teistsugune situatsioon. /.../ Tõsi, puutusin kokku küll nendega, kes olid lähedased kaotanud, aga hukkunud olid kaugel meres ning nendega ei olnud visuaalset ega emotsionaalselt kontakti. Ma arvan, et positiivse emotsiooni või kogemuse tagas see, et ma kajastasin pääsemist, mis on hea. Ilmselt see tegi kõik kergemaks.*

Samas leidis sündmuspaigal käinud ajakirjanike seast teisigi, kes ei tundnud emotsionaalset sidet juhtunuga. Lähemalt uurima hakates selgus, et need reporterid jõudsid sündmuspaigale hetkel, mil laibad olid ära viidud, politsei oli võimalikud tulistajad kinni võtnud ning ümbruskond rahulik. Teisalt need, kes puutusid kokku nii hukkunute, kannatanute kui ka pääsenutega tunnistasid, et ootamatu ja traagilise sündmuse järel on emotsioonidega tegelemine äärmiselt tähtis. Ajakirjanike sõnul on vaja vältida olukorda, kus tagantjärele õnnetuse tähtpäeval või läbielatud analüüsides tulevad emotsioonid taaskord esile. Intervjuude käigus muutusid mõned ajakirjanikud emotsionaalseks ning paljusid hetke enda kogumiseks. Feldman Barrett (2017) kinnitas samuti, et emotsioonide välja lülitamine polegi lihtne, eriti olukordades, kus toimub emotsionaalsete kogemuste taaselustamine.

E_16_45: *„Eks ma elan seda iga kord uuesti läbi, kui Estonia teemal rääkida tuleb. Praegu sinuga rääkides pean kõik emotsioonid taaselustama. Võtan jälle midagi oma mälusopist välja, mis*

kellelegi taaskord haiget teeb. Ma arvan, et pole mõistlik kogu aeg iga natukese aja tagant haavu lahti kiskuda, täiendada ja mõelda.”

Ootamatuid ja traagilisi sündmuseid kajastanud ajakirjanikud rääkisid, kuidas järellainega tuldi toime peamiselt vaba aja tegevustega. Emotsioone aitas töödelda nii jooksmine, suhtlemine, saunas käik kui ka füüsiline töö. Leinaprotsessi ajal tarbiti ka alkoholi, mis mõne vastaja sõnul aitas leida leevendust. Samuti püüti leida negatiivse sündmuse puhul positiivseid asju, millele keskenduda. Lihula tulistamise ajal töölnud ajakirjanik lausus, et emotsioone aitas läbi töötada teadmine, et ta oli kajastuse hetkel oma kodus, turvalises keskkonnas ning tema ja ta lähedastega on kõik hästi. Mõni ajakirjanik rääkis, kuidas nägi ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise järgselt painavaid unenägusid. Negatiivsete emotsioonidega kaasnes omakorda stress ja pinge, mis viisid läbipõlemiseni, kus üks intervjuueeritav iseseisvalt toime ei tulnud.

V_7_12: „Emotsionaalset tasakaalu hoidsin antidepressantidega, päriselt ka, sest olin läbi põlenud. Ma ei tea, kas otseselt Viljandi tulistamise pärast, aga mingi mõju sellel oli. Traagilised sündmused juba eos suurendavad ohtu depressioonile ning paraku sellest ei räägita.”

Mitmed vastanud rõhusid tõsiasi, et emotsioonidega toimetulek oli individuaalne, mitte institutsionaalne. See tähendab, et ajakirjanikud püüdsid järeelmõjudega toime tulla iseseisvalt, ega palunud abi kolmandatelt isikutelt. Siiski olid loo tegemise käigus ajakirjanikele toeks fotograafid ja autojuhid, kes viibisid koos nendega sündmuspaigal. Kõikidest ajakirjanikest vaid ühe puhul pakkus toimetuse kajastuse järel täiendavaid abivõimalusi, kuid suurem osa ajakirjanikke pidi hakkama saama üksinda või perekonna abiga.

V_7_12: „Ma ei saanud mitte mingisugust tuge. Minu kirjutatu valiti nädala parimaks looks ja sain preemiatki, aga vaimset tuge polnud. Keegi ei küsinud või arutanud selle üle, kuidas sa ennast tunnend. Pigem patsutati õlale ja öeldi “hea lugu”, aga keegi ei uurinud rohkemat, kuigi ajakirjanik võis sisimas katki olla.”

Ajakirjanikud tõdesid, et toimetustel puudub plaan, kuidas nende töötajad ootamatute ja traagiliste sündmuse kajastamisest vaimselt tervena väljuksid. Intervjuueeritavad ei pea seda ainult ajakirjanduse probleemiks, vaid maailmas üleüldiselt toimuvad muutused alles siis, kui mingi tõsine katastroof juhtub. Nende arvates võiks toimetustel olla olemas nii kriisimeeskond kui ka kriisiplaan, et keerulises olukorras oleks võimalik kiiresti reageerida. Vastanud lisasid, et

ajakirjanduse hoiakust, mille järgi peavad olema ajakirjanikud „paksu nahaga” tuleb vabaneda, sest emotsioonid on osa kõikide inimeste elust. Nad nentisid, et tähtsustada tuleks ka piiri tõmbamist töö ja eraelu vahele. Üleüldise ettepanekuna tõid ajakirjanikud välja, et reporteritele peaks olema ette nähtud kohustuslik nõustamine sarnaselt politseile pärast traumeerivat sündmust.

L_4_8: „*Pessimist minus arvab, et me näeme mõne ajakirjaniku täielikku läbipõlemist nii, et ta teeb enesetapu või midagi hullemat. Ma kardan, et midagi sellist juhtub, sest on näha, et reageeritakse alles siis, kui asi on täiesti üle piiri läinud. /.../ See on ikka päris hull, kui paljud ajakirjanikud lähevad töölt ära täiesti läbi põlenuna, vihasena rusikas taskus sellepärast, et neid on kehvasti koheldud ja nad peavadki oma rahaga kogu selle trauma läbi lahendama, see ei ole okei.*”

Ajakirjaniku töö on väga pingeline ning selle pinge tõttu on läbi aegade alati olnud organisatsioonidest lahkujaid. Seejuures on oluline, et ajakirjanikul oleks kolleegide toetus. Vastajad rõhutasid, kui tähtis on osata enda juures stressi ja läbipõlemise märke ära tunda ja mitte peljata abi küsida ega anda.

V_7_12: „*Viljandi oli peale tulistamist natuke Chicago moodi. /.../ Tegelikult see oligi põhjus, miks ma otsustasin ajakirjandusest ära minna. /.../ Ma ei suutnud enam neid kohalikke kurbi lugusid kirjutada, sest kõik on kõigiga seotud ning see pani mulle suure põntsu. Ma tundsin, et ma olen tüdinud ja ma ei suutnud enam magada, kui ma pidanuks selle tööga jätkama.*”

V_16_45: “*/.../ Ärge välistage seda, et Estonia sarnast juhtumit ei võiks uuesti juhtuda. Hoidke kasvõi kuskil aju tagumises sopis seda võimalust. Võib-olla upub mõni laev, võib-olla kukub lennuk alla või tabab mõnda linna rakett – me ei tea seda.*”

Töö tarbeks 12 praeguse ja endise ajakirjaniku lood näitavad, et traagilisteks sündmuseks pole võimalik anda konkreetseid käitumisjuhiseid, mida järgida. Vastanute sõnul aitab keerulisest olukorrast järgmistel kordadel välja tulla ainult isiklik kogemus, eelnevalt läbielatu või ajakirjanike päris toetamine pärast õnnetust.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Käesolevas peatükis keskendun järeldustele ja diskussioonile. Annan ülevaate nii meetodi kriitikast kui ka pakun võimalikke uurimissuundi edasiseks.

5.1. Järeldused

Siinkohal võtan arvesse töö alguses püstitatud uurimisküsimused, millest lähtuvalt teen enda töös ka olulisemad järeldused. Samuti annan ülevaate meetodi kriitikast, edasistest uurimissuundadest ning diskussiooni osas toon välja peamised järeldused.

1. Milliseid emotsioone ajakirjanikud ootamatute ja traagiliste sündmuste kajastamisel tundsid?

Nagu tulemustest selgub, võtan fookusesse ajakirjaniku emotsioonid enne kajastust ja selle ajal ning emotsioonid kajastuse järel. Intervjuudest, et juhtunust kuulmisel tabas ajakirjanikke üldjuhul šokk ja teadmatus, nagu kirjeldas ka Olsson (2009). Vastanute sõnul aimasid nad, et tööpäev tuleb ettearvamatu, pikk ja kurnav. Samas lausuti, et üldjuhul pikalt mõtlemiseks või emotsioonide tekkimiseks polnud aega, kuna teada saamise hetkeks hakkas võidujooks nii aja kui ka konkurentidega teistest meediamajadest. Kajastuse jooksul tulid enim esile šokk ja ärevus, kuid adrenaliin saatis neid kogu protsessi juures, mis tähendab, et iseenda emotsioonidele ülemäära tähelepanu ei pööratud.

Intervjueeritavad tunnistasid, et loo tegemise käigus suutsid nad enamasti keskenduda ainult tööle. Nad teadvustasid endale, et tegemist on osaga ametist ning neile on antud ülesanne, mida tuleb täita. Mõni ajakirjanik tundis kajastamise jooksul ärevust, mis oli seotud enamasti kogenematuses mõne õnnetusjuhtumi kajastamise ees. Enamasti suhtuti õnnetuspaigal ajakirjanikesse küll austusega ning lisainformatsiooni jagati meeleldi, ent Pala bussiõnnetust kajastanud ajakirjanik kirjeldas, et tema ärevus oli siiski seotud ümberkaudsete inimestega, kelle puhul ta tunnetas, et nad ei soovi reportereid kohapeale juhtunut uurima. Lisaks eelmainitule tundsid ajakirjanikud loo kajastamise käigus viha ja meelehärmi õnnetuste põhjustajate vastu. Lihula tulistamise ajal tööl olnud vastaja kirjeldas mõistmatust selle ees, kuidas keegi võib valimatult inimestelt elu võtta või tahtlikult kellegi tappa. Kuigi kajastuse hetkel tunti peamiselt negatiivseid emotsioone, püüdsid ajakirjanikud leida juhtunust ka positiivseid külgi. Näiteks rääkis

Estonia hukku kajastanud intervjueeritav, et traagilise sündmuse kõrval tulevad esile head tunded, kuna ta intervjueeris inimesi, kes olid tragöödia käigus ellu jäänud ja laevalt pääsenud.

Paraku valdasid ajakirjanikke ka kajastuse järgselt negatiivsed emotsioonid. Nii mõnelgi tuli silmitsi seista leinaga, kuna oli õnnetuses kaotanud oma lähedase või tuttava inimese. Samuti tõid pea kõik ajakirjanikud välja väsimuse, kuna tööpäev oli intensiivne ja pingeline, mistõttu unustati tihti iseenda vajadused ära ning tööd tehti mitu tundi ilma pausideta. Viljandi koolitulistamist kajastanud ajakirjanik sõnas, et pärast kajastust valdas teda kahetsus, millest aastatega on välja kasvanud ka vastikus. Nimelt pidi ta tööülesande käigus otsima üles hukkunu lähedase elupaiga, millest ta täna kindlasti keelduks ega pea tegevust eetiliseks.

Kui teha üleüldine järeldus, siis saab öelda, et ajakirjanikud tundsid väga erinevaid emotsioone. Siinkohal ei saa aluseks võtta ainult Ekmani (1992) välja toodud emotsioone, vaid ajakirjanike tunded olid varieeruvamad ning nende tunded käisid pidevalt üles-alla rõõmust kurbuseni.

2. Kuidas ajakirjanikud ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise järgselt emotsioonidega toime tulevad?

Töö käigus selgus, et emotsioonidega toimetulekuks kasutavad ajakirjanikud mitmeid toimetulekustrateegiaid, mis ühtivad ka sellega, mida on varasemalt välja toonud ka teoreetikud. Enim püüdsid ajakirjanikud tekkinud tunnetega toime tulla pereliikmete, kolleegide ja kajastuse hetkel kaasas olnud autojuhi või operaatoriga suheldes. Samuti mainisid mitmed, et tekkinud pingeid aitasid vähendada sport, füüsiline töö või erinevad vaba aja tegevused. Mõni ajakirjanik tõdes, et eelmainitud strateegiatest jäi väheks, mistõttu püüdsid nad lahendust leida alkoholi ja antidepressantide kaudu.

Ajakirjanikud, kes töötasid distantisilt ega puutunud sündmusega nii lähedalt kokku, tõdesid, et nad tundsid rõõmu selle üle, et nad ise ning nende lähedased on jäänud terveks. Hoolimata sellest, kas ajakirjanikud käisid kohapeal või kajastasid sündmust distantisilt, rõhutasid kõik, et emotsioonidega tuleb tegeleda. Nende sõnul ei tea iial, mil emotsioonid võivad kasvada üle pea, tungida unenägudesse ning segada inimest igapäevaste tegevuste juures. Üks vastaja kirjeldas olukorda, mil tema kolleeg eiras õnnetusjuhtumi järel tekkinud emotsioone hetkeni, mil pool aastat hiljem need juhuslike tööülesannete käigus uuesti esile tulid. Juhtunu järel ei suutnud kolleeg kuid ajakirjanduses töötada, kuna oli läbi põlenud.

Intervjuudest joonistus välja, kuidas ajakirjanikud olid orienteeritud lahenduste leidmisele, et muuta emotsioonidega toimetulekut enda jaoks lihtsamaks. Näiteks alkoholi puhul on selge, et tegemist pole küll tervisliku lahendusega, kuid vastanute sõnul püüdsid nad leida endale sobivat ja tihtilugu kõige kiiremat lahendust.

2.1. Missugust toetust ootavad ajakirjanikud toimetuselt?

Minu valimisse kuulunud ajakirjanikud tunnistasid, et ei otsinud kajastuse järgselt professionaalset abi, kuigi tagantjärele on sellele mõelnud. Vaid üks intervjuueeritav kõikidest vastajatest tundis toimetuse täielikku toetust ja abi võimalusi. Paljud intervjuueeritavad tunnistasid, et jäid oma mõtete ja emotsioonidega üksinda, kuna nad ei tulnud selle peale, et abi paluda. Põhjust lähemalt analüüsides selgus see, mida käsitlesin ka enda töö teoreetilises osas – emotsioone peetakse ajakirjaniku töös tabuks. Viljandi koolitulistamise kajastaja kirjeldas, kuidas talle maksti preemiat ja kiideti lugu, ent ei küsitud kordagi, kuidas ta ennast tunneb.

Intervjuueeritavate sõnul tuleks ajakirjanikke julgustada professionaalset abi otsima ning toimetusi kiirkorras ja tasuta seda abi võimaldama. Vastuste hulgast tuli välja, et ajakirjanikud võivad abi otsida küll ise, kuid tihtilugu ei pruugi neil jätkuda selleks raha. Paljud loodavad, et tulevikus muutub ajakirjanikel pärast traagilist sündmust kohustuslikuks psühholoogi juures käimine, nagu on see politseinikel või päästjatel.

Siiski on oluline rõhuda sellele, et abi kättesaadavuse osas mängib rolli ka aeg. Estonia huku ja Pala bussiõnnetuse puhul tõdesid ajakirjanikud, et sellel ajal ei räägitud psühholoogidest ja vaimse tervise probleemidest, mis tähendab, et toimetused ei pruukinud olla lihtsalt teadlikud erinevates abivõimalustest ega osanud tähelepanu pöörata ajakirjanike emotsioonidele.

5.2. Diskussioon

Minu bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida ajakirjanike emotsioonide vaatest ootamatuid ja traagilisi juhtumeid Eesti näitel. Töö tegemise jooksul mõistsin, et võtan mitmekümne aasta taguste juhtumite uurimisega riski. Peamine oht seisneb selles, et inimesed ei pruugi detailselt emotsioone ja ümberringi toimuva mäletada, kui juhtunust on möödas pikk aeg. Siiski huvitas mind, kas mälu hägustumise kõrval muutuvad tuhmuvad ka emotsioonid. Intervjuudest selgus, et juhtumi mäletamisel ei mängi rolli aeg, vaid isiklikud kogemused. Pole oluline, kas sündmus toimus lähiminevikus või paarkümmend aastat tagasi – juhtum on mees inimestel, kel on

toimuvaga isiklik kokkupuude. Siinkohal ei mängi rolli niivõrd see, kas inimene käis sündmuspaigal, vaid see, kas nad nägid hukkunuid ning kaotasid juhtunu käigus endale tuttava inimese.

Intervjueeritavad, kes töötasid distantsilt, ei näinud hukkunuid ega kaotanud lähedast, tunnistasid, et juhtunu oli küll ootamatu, traagiline ja hirmuäratav, ent ei jätnud neile emotsionaalset jälge. Tegemist on õppetunniga, mille järgmised uurijad peaksid kaasa võtma, kui nad soovivad teha sarnasel teemal tööd. Ajakirjanike räägitust selgus, kuidas negatiivse kogemusega ajakirjanikud mäletavad sündmusest rohkem, kui need, kellele sündmus emotsionaalseid kannatusi ei põhjustanud. Eeltooduga seostub Kensingeri ja Schacteri (2008) teooria, mille kohaselt tugevdab negatiivne emotsioon mälu pilti rohkem. Nende sõnul võib positiivsete või neutraalsete olukordade meenutamisel esineda rohkem vigu või detailne mälu pilt sootuks puududa.

Nii teoreetikud kui ka intervjueeritavad nõustusid, et emotsioonid on üks loomulik osa inimese elust. Seevastu ajakirjaniku töös jaotuvad arvamused kaheks: emotsioone pooldatakse või ei pooldata. Wahl-Jorgensen (2013) ja Peters (2011) selgitasid, et ajakirjaniku ülesanne on teavet koguda neutraalselt, kuid emotsioonid võivad segada tasakaalustatud informatsiooni edastamist. Peters (2011) selgitas, et ajakirjandus peab tõesti jääma objektiivseks, aga see ei saa olla lõpuni emotsioonitu. Beckett ja Deuze (2016) peavad tänapäeva ajakirjandust samuti valdkonnaks, mis nõuab rohkem emotsionaalsust, et väljaanded suudaksid lugejaid kaasata ja konkurentidest erineva.

Kahtlemata on vaimse tervise teemad tänapäeva ühiskonnas äärmiselt olulisel kohal ning inimeste heaolule pööratakse järjest rohkem tähelepanu. Šimunjaki (2023) sõnul on aja jooksul hakatud ka ajakirjanike vaimset tervist tähtsustama, kuid endiselt kehtivad selles valdkonnas müüdid, mille kohaselt on reporterid kartmatud, kes emotsioone ei tunne või ei tohi tunda. Nagu siit tööst selgub, on ajakirjanduse valdkonnas jätkuvalt inimesi, kes on emotsionaalse üleelamise järel läbi põlenud või jäänud tagajärgedega üksinda. Kotisova (2019) märkis, et ajakirjanike emotsionaalne heaolu on selgelt seotud tööga. Tema sõnul ei mõjuta ajakirjanike vaimset heaolu ainult see, kas kajastatakse ootamatuid ja traagilisi sündmuseid, vaid rolli mängib ka üleüldine pingelisus tööd tehes. Kindlasti tuleb ajakirjanike emotsioonidest ja emotsionaalsetest läbielamistest rääkida ka juhul, kui tegemist on teemaga, mida teoreetikute sõnul peletatakse. Uurijana usun, et asi pole selles,

et emotsioone ei taheta uurida, vaid tegemist on tundliku teemaga, mille keskmes on ajakirjanike üleelamised, isiklikud lood ja valusad kogemused.

Tulemuste peatükist ilmneb, kuidas ootamatut ja traagilist sündmust kajastama saadetud ajakirjanikud olid igas mõttes ettevalmistamata. Englundi (2018) kirjelduste järgi valitseb õnnetusjuhtumite kajastamise ajal ajakirjaniku ümber kaos. Tema sõnul ei suuda ajakirjanikud sellistes olukordades ümbritsevat kontrollida, sest neil puuduvad täpsed tööjuhised, mille järgi tegutseda. Hopper ja Huxord (2015) leiavad, et ajakirjanikud on ootamatute ja traagiliste sündmuste kajastamisel niivõrd suure surve all, et kogu energia suunatakse jooksvalt reageerimisele, mistõttu jäävad reporteril kajastuse käigus enda tunded kõrvale. Hopper ja Huxford (2015) uurisid leinavate inimeste intervjuerimist ja emotsioonide allasurumist ning täheldasid, et ajakirjanikel aitas töö tegemine emotsioone alla suruda ning emotsioonide alla surumine aitas tööd teha.

Teisalt on oluline aru saada, et emotsioonide esiletulek ei ole ainult professionaalne küsimus, vaid ka üldinimlik, sest ootamatud ja traagilised juhtumid võivad ajakirjanikke isiklikult puudutada. Valimi hulgas oli mitmeid ajakirjanikke, kelle tuttavad jätsid elu Estoniale või nad tapeti Lihulas ja Viljandis toimunud tulistamise käigus. On selge, et sellistes olukordades võib ajakirjanikul keeruline oma tööd jätkata või emotsioonid välja lülitada.

Bakalaureusetöö teoreetilises osas nimetas Šimunjak (2023) ajakirjandust emotsionaalseks teekonnaks. Ta väitis, et ajakirjanike töös ettetulevaid emotsionaalsed olukorrad jagada seitsmeks. Intervjuudest selgus, kuidas traagilise sündmuse kajastamise jooksul põhjustas ajakirjanikele enim ärevust hetk, mil nad kuulsid juhtunust. Negatiivseid emotsioone tekitas ennekõike teadmatus, kuna kellelgi polnud aimu, mis neid ees ootab ning milliseks tööpäev kujuneb. Allikatega töötamise puhul tõdesid mitmed vastanud, kuidas inimeste intervjuerimine mõjutas nende emotsionaalset heaolu enim. Keerulised intervjuud sunnivad ajakirjanikke laskuma oma allikatega sarnasele emotsionaalsele tasemele, mis omakorda võib muuta ajakirjaniku sentimentaalseks. Kuna Šimunjak (2023) keskendus oma jaotuses lisaks küll uurimis- ja kirjutamisprotsessile ning kaamerate ees esinemisele, kuid minu valimisse kuulunud ajakirjanikke erinevatest meediumitest, mistõttu pole üldistusi võimalik teha. Siiski mainisid kõik vastanud, et ootamatu ja traagilise sündmuse puhul erineb tööpäev tavapärasest kardinaalselt, mis tekitab lisapingeid ja taaskord ärevust, sest millekski pole võimalik ette valmistada. Mis puutub sotsiaalmeediasse, siis

ajakirjanike sõnul ei tekitanud see neis pea mingeid emotsioone. Põhjus võib olla ka selles, et Estonia huku ja Pala bussiõnnetuse puhul polnud täna kasutuses olevaid sotsiaalmeedia platvorme. Viljandi ja Lihula tulistamiste ajaks oli sotsiaalmeedia küll juba arenenud, kuid ajakirjanike sõnul polnud neil rohkem aega, kui lisainformatsiooni otsimiseks. Viimaseks lisab Šimunjak (2023), et ajakirjanikud võivad tunda erinevaid emotsioone ka töötempo osas. Tulemused näitavad, kuidas reporterid ei pööranud enda heaolule tähelepanu ning alles hiljem suudeti analüüsida seda, mis on üle elatud.

5.3. Meetodi kriitika

Kuigi algselt plaanisin teha kõik intervjuud näost-näkku, siis tegelikult kohtusin isiklikult kolme intervjuueeritavaga, kolmega tegin intervjuud videosilla kaudu ning kuuega telefoni teel. Kuna käsitletav teema on tundlik, oli minu jaoks oluline lasta intervjuueeritaval valida sobiv intervjuu aeg ja viis.

Hoolimata sellest, et tänapäeval võimaldab tehnoloogia näha inimest ka videosilla vahendusel, siis ühes ruumis näost näkku suhtlemine ja vahetu kontakt on optimaalseim viis andmete kogumiseks (Laherand, 2010). Üldiselt sujusid intervjuud telefoni ja Zoomi keskkonnast enamasti hästi, kuid ühe intervjuu puhul tekkis ka tehniline probleem. Halva internetiühenduse tõttu pidin intervjuueeritava rääkimise katkestama ja paluma vastust uuesti korrata. Intervjuueeritav küll tegi seda, ent tundsin, et katkestamine rikkus rütmi hetkel, mil ajakirjanik oli suutnud end avada ja vabalt rääkida.

Siiski ei tunne ma, et telefoni või videosilla kaudu tehtud intervjuud oleksid minu tööd või andmekogumist negatiivselt mõjutanud. Olukorras, kus tundsin, et ma ei mõistnud intervjuueeritava vastust lõpuni, kasutasin peegeldamistehnikat ja sõnastasin ajakirjaniku vastuse nii nagu mina sellest aru sain, et vajadusel tuvastada ka infoauke või valesti tõlgendamist.

5.4. Edasised võimalikud uurimissuunad

Esimeseks võimalikuks uurimissuunaks pean ajakirjanike toetusmeetmete käsitlemist. Intervjuueeritavad tõid läbivalt välja seda, et järjest suuremat tähelepanu tuleks pöörata ajakirjanike vaimsele tervisele ja heaolule. Vastajad leidsid, et ka ajakirjandus ringkondades peaks olema vaimse tervise abi kiiresti kättesaadav ning pärast traagilise sündmuse kajastamist psühholoogi poole pöördumine kohustuslik, nagu politseinikel ja päästjatel.

Intervjueeritavate hulgas leidsid küll ajakirjanikke, kes tundsid, et nad said ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise järel piisavalt toetust, kuid enamik tõdes, et neil tuli emotsioonidega üksinda hakkama saada. Samuti täheldasin, et sageli ei tulnud ajakirjanikud traagilise sündmuse järel selle peale, et paluda professionaalset abi, kuna nende hinnangul on ajakirjanike vaimne tervis siiani tabuteema.

Teisalt on vaja vaimse heaolu kõrval keskenduda ka ettevalmistusele, mis puudutab ajakirjanike turvalisust ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise hetkel. Intervjuudest selgus, et enamasti tundsid ajakirjanikud end sündmuskohal turvaliselt, sest otsene oht oli möödas, kuid tuli ette olukordi, kus ajakirjanik sattus otse sündmuse keskele. Samuti kirjeldas üks intervjueeritav, kuidas kajastuse järel püüdsid õnnetuse põhjustaja reporterit enda poolele võita ning sisendasid talle, et tapja kohta räägitud ajakirjanduses on vale. Ajakirjaniku sõnul tundis ta end ebakindlalt ning toimuvaga oli keeruline toime tulla. Bakalaureusetöö intervjuude pealt näen, et toimetustel on arenguruumi selleks, et oma ajakirjanikke vaimset heaolu toetada ja tagada nende turvalisus. See on tähtis, et vältida olukorda, kus läbipõlemise tõttu lahkuvad andekad ja väga head ajakirjanikud oma valdkonnast.

Samas pole ootamatud ja traagiliste sündmuste uurimine ainus viis, mille kaudu emotsioone ajakirjaniku töös uurida. Intervjueeritavad kirjeldasid, kuidas reportaažide puhul aitab värvikus muuta lugu elavamaks ja huvitavamaks, kuid klassikaliste uudiste puhul võib emotsionaalsus olla põhjendamatu. Teemat saaks avada SLAPP ehk vaigistushagi juhtumite vaatest, mille eesmärk on takistada teabe- ja mõttevabadust. Paraku pole Eesti ajakirjanikud vaigistushagi juhtumitest pääsenud, mistõttu oleks võimalus uurida seda, kui paljud ajakirjanikud arvestavad oma töös SLAPP võimalusega ning kas ja kui palju piirab see nende emotsioonide esinemist lugudes.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö fookuses on ajakirjanike emotsioonid erakordsete ja traagiliste sündmuste kajastamisel. Eesmärgi täitmiseks sooritasin 12 intervjuud endiste ja praeguste ajakirjanikega, kes kajastasid õnnetust esimeste seas. Intervjuude kaudu soovisin mõista, missugused emotsioonid saadavad ajakirjanikke esimestest hetkedest kuniks loo valmimiseni välja.

Teoreetilises osas andsin ülevaate emotsioonide olemusest ning nendega toimetulekust. Samuti selgitan, mida tähendab ootamatu ja traagiline sündmus ning missuguseid emotsionaalseid protsesse võivad ajakirjanikud neil hetkedel tunda. Eelneva kõrval keskendusin lähemalt ka Estonia hukule, Pala bussiõnnetusele, Viljandi koolitulistamisele ja Lihula tulistamisele ning kirjeldasin, kuidas ajakirjandus neid juhtumeid käsitles.

Tulemuste järel selgus, kuidas ajakirjanikud muutuvad ootamatu ja traagilise sündmuste ajal reporteritest eesliinitöötajateks, kel lasub meeletu vastutus usaldusväärse ja täpse info edastamisel keset kaost. Paratamatult mängis ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamise puhul olulist rolli aeg ja kiirus, mistõttu ei pruugi ajakirjanikul olla ühtegi hetke vajalike ettevalmistuste tegemiseks ning nad ei tea, missugune on sündmuse mastaapsus, kas on hukkunuid ning mis juhtunu üleüldse põhjustas. Reporterid võivad leida end hetkega olukorrast, kus kiiresti ja pikemalt mõtlemata tuleb langetada eetiliselts keerukaid otsuseid, mis võivad mõjuda emotsionaalselt ääretult raskelt.

Kindlasti pole selle töö põhjal võimalik anda konkreetseid käitumisjuhiseid õnnetusjuhtumite kajastamiseks, sest tihtilugu tuleb reageerida vastavalt olukorrale. See-eest annab töö 12 ajakirjaniku emotsionaalse kogemuse kaudu mõtteainet, millistele kitsaskohtadele tuleks valdkonnas tähelepanu pöörata, et ootamatu ja traagiliste sündmuste kajastamine ei jäta reporteritele aastakümnete pikkust sügavat jälge ega paneks neid ajakirjandusest lõplikult lahkuma. On selge, et ajakirjandus on valdkond, kus muutused ei toimu üleöö. Töö järgselt saab öelda, et abivõimalused emotsionaalse järelmõjuga toimetulemiseks on aastate jooksul paranenud. Ajakirjanikud tõid välja, et tänapäeva ühiskond pöörab vaimsele tervisele suuremat rõhku, kui tehti seda mitukümmend aastat tagasi. Samuti on kättesaadavamaks muutunud abivõimalused. Eeltoodut arvesse võttes pean edasiste uurimisvõimaluste peale mõeldes oluliseks pöörata veel suuremat tähelepanu ajakirjanike vaimsele tervisele ning selgitada, missugused on toimetustes reporteritele suunatud toetusmeetmed.

SUMMARY

This Bachelor's Thesis focused on journalists' emotions when covering extraordinary and tragic events. To fulfill the goal, I conducted 12 interviews with former and current journalists who were first to cover the accident. Through interviews, I wanted to understand what kind of emotions send journalists from the first moments until the story is finished.

In the theoretical part, I gave an overview of the nature of emotions and how to deal with them. I will also explain what an unexpected and tragic event means and what kind of emotional processes journalists may feel at these moments. In addition to the above, I also focused more closely on the disaster in the Estonia ship accident, the Pala bus accident, the school shooting in Viljandi and the shooting in Lihula described how the press handled these cases.

After the results, it became clear how journalists change from reporters to front-line workers during unexpected and tragic events, who have the tremendous responsibility of delivering reliable and accurate information in chaos. Inevitably, time and speed play an important role in covering an unexpected and tragic event, so the journalist may not have a single moment to make the necessary preparations, and they do not know what the scale of the event is, if there are any casualties, and what caused the incident in general. Reporters can instantly find themselves in a situation where they must make ethically complex decisions quickly and without much thought, which can be extremely difficult emotionally.

It is certainly not possible to give concrete guidelines for reporting accidents based on this work, because it is often necessary to react according to the situation. Instead, through the emotional experience of 12 journalists, the work provides food for thought, to which aspects should be paid attention to in the field so that the coverage of unexpected and tragic events does not leave a deep mark on reporters for decades and does not make them leave journalism for good.

Journalism is a field where change does not happen overnight. After the work, it can be said that the help options for dealing with the emotional aftermath have improved over the years. Journalists pointed out that today's society places more emphasis on mental health than it did several decades ago. Assistance options have also become more accessible. Considering the above, when thinking about further research opportunities should pay more attention to the mental health of journalists and find out what kind of support measures are in place for reporters in editorial offices.

KASUTATUD KIRJANDUS

Anderson, S., Kiisler, I. ja Otsmaa, M. (2014). Koolitulistamine Viljandis. *ERR-i audioarhiiv*, 27. oktoober. Kasutatud 21.02.2024, <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/uudised-koolitulistamine-viljandis>

Aoki, Y., Malcolm, E., Yamaguchi, S., Thornicroft, G. ja Henderson, C. (2013). Mental illness among journalists: A systematic review. *International Journal of Social Psychiatry*, 59(4), 377-390. <https://doi.org/10.1177/0020764012437676>

Aotäht, A., Taal, A., Sildam, T. ja Mattson, T. (1996). Kohutav liiklusõnnetus lastega Jõgevamaal, Veoauto ja bussi kokkupõrkes hukkus 8 koolilast, kümned sai vigastada. *Postimees*, 12. oktoober. Kasutatud 20.02.2024, <https://www.postimees.ee/2488869/kohutav-liiklusonnetus-lastega-jogevamaal-veoauto-ja-bussi-kokkuporkes-hukkus-8-koolilast-kumned-sai-vigastada-arstidele-avanes-kohutav-pilt-onnetuse-pohjused-veel-teadmata-aastakumnete-suurim-liiklusonnetus-bussijuht-eno-nomm-ma-ei-saanud-avariid>

Backholm, K. ja Björkqvist, K. (2010). The effects of exposure to crisis on well-being of journalists: A study of crisis-related factors predicting psychological health in a sample of Finnish journalists. *Media, War & Conflict*, 3(2), 138-151. <https://doi.org/10.1177/1750635210368309>

Backholm, K. ja Idås, T. (2015). Ethical dilemmas, work-related guilt, and posttraumatic stress reactions of news journalists covering the terror attack in Norway in 2011. *Journal of Traumatic Stress*, 28(2), 142-148. <https://doi.org/10.1002/jts.22001>

Beckett, C. ja Deuze, M. (2016). On the role of emotion in the future of journalism. *Social media+ society*, 2(3). <https://doi.org/10.1177/20563051166623>

Beckett, C. ja Deuze, M. (2016). On the role of emotion in the future of journalism. *Social media+ society*, 2(3), 2056305116662395.

Berrington, E. ja Jemphrey, A. (2003). Pressures on the press: Reflections on reporting tragedy. *Journalism*, 4(2), 225-248. <https://doi.org/10.1177/146488490342005>

Buchanan, M. ja Keats, P. (2011). Coping with traumatic stress in journalism: A critical ethnographic study. *International journal of psychology*, 46(2), 127-135.

<https://doi.org/10.1080/00207594.2010.532799>

Delfi. (2014). Viljandi Paalalinna koolis toimus tulistamine, 9. klassi poiss tappis õpetaja. *Delfi*, 27. oktoober. Kasutatud 22.02.2024, <https://www.delfi.ee/artikkel/70029137/viljandi-paalalinna-koolis-toimus-tulistamine-9-klassi-poiss-tappis-opetaja>

Dworznik, G. (2006). Journalism and trauma: How reporters and photographers make sense of what they see. *Journalism Studies*, 7(4), 534-553.

Eesti Keele Instituut (2009a). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Kasutatud 01.03.2024,

<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=emotsioon&F=M>

Eesti Keele Instituut (2009b). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Kasutatud 01.03.2024,

<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ootamatu&F=M>

Eesti Keele Instituut (2009c). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Kasutatud 01.03.2024,

<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=traagiline&F=M>

Eesti Keele Instituut (i.a). *Inglise-eesti sõnastik*. Kasutatud 18.04.2024,

<https://www.eki.ee/dict/ies/index.cgi>

Eesti Päevaleht, 12.10.1996. Kasutatud 19.02.2023,

<https://dea.digar.ee/?a=is&oid=eestipaevaleht19961012&type=staticpdf&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->

Eesti Sõnumid, 29.09.1994. Kasutatud 12.11.2023,

<https://dea.digar.ee/?a=d&d=eestisonumid19940929&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->

Eesti Televisioon. (1996). *Aktuaalne kaamera* [saatesari].

Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition & emotion*, 6(3-4), 169-200.

Eldridge, S. A. (2019). Hero or anti-hero? Journalists and their stories. *Journalism Practice*, 13(8), 890-894.

Englund, L. (2018). The eye of the disaster: journalists' work and media coverage at traumatic events.

Feldman Barrett, L. 2017. *How emotions are made, the secret life of the brain*. New York: Pan books.

Feldman Barrett, L., Mesquita, B., Ochsner, K. N. ja Gross, J. J. (2007). The experience of emotion. *Annu. Rev. Psychol.*, 58, 373-403.

Gavronski, A. (2014). Viljandi koolis tulistas õpilane õpetaja surnuks. ERR, 27. oktoober. Kasutatud 21.02.2024, <https://www.err.ee/523062/viljandi-koolis-tulistas-opilane-opetaja-surnuks>

Habakuk, L. ja Niglas, K. (2020). Püssimehe minevik: agressiivsus, lasud akendesse ja lõhkeaine. *Pärnu Postimees*, 9. juuni, lk 4.

Hepner, J. (2020a). Kurjategija tulistas Lihula lähistel viit inimest, kaks sai surma. *ERR-i audioarhiiv*, 7. juuni. Kasutatud 23.02.2024, <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/uudised-kurjategija-tulistas-lihula-lahistel-viit-inimest-kaks-sai-surma>

Hepner, J. (2020b). Kurjategija tulistas Lihula lähistel inimesi, kaks sai surma. *ERR*, 7. juuni. Kasutatud 23.02.2024, <https://www.err.ee/1099206/kurjategija-tulistas-lihula-lahistel-inimesi-kaks-sai-surma>

Himmelstein, H. ja Faithorn, E. P. (2002). Eyewitness to disaster: How journalists cope with the psychological stress inherent in reporting traumatic events. *Journalism Studies*, 3(4), 537-555.

Hopper, K. M. ja Huxford, J. E. (2015). Gathering emotion: examining newspaper journalists' engagement in emotional labor. *Journal of Media Practice*, 16(1), 25-41. [10.1080/14682753.2015.1015799](https://doi.org/10.1080/14682753.2015.1015799)

Hummel, P. (Režissöör). (1994, 29. september). Aktuaalne kaamera [Telesaate osa]. Eesti Televisioon.

Ivask, S. (2023). *Ajakirjanik kui inimene: emotsioonid ja motivatsioon*. Loengukonspekt.

Jõesaar, A. (1996). Pala jättis jumalaga. *Eesti Päevaleht*, 17. oktoober, lk 1.

Jõesaar, T. (2014). Soome kogemus ennustab Eestile ähvarduste tulva. *Eesti Päevaleht*, 29. oktoober, lk 5.

Kaljurand, E., Pärj, H., Roots, R. ja Tilk, K. (2020). ÕL VIDEO JA GALERII SÜNDMUSKOHALT | Tulistamine Lihulas: 32aastane mees tappis kaks inimest, kolm inimest sai vigastada. Kahtlusalune tabati. *Õhtuleht*, 7. juuni. Kasutatud 22.02.2024, <https://www.ohhtuleht.ee/1003748/ol-video-ja-galerii-sundmuskohalt-tulistamine-lihulas-32aastane-mees-tappis-kaks-inimest-kolm-inimest-sai-vigastada-kahtlusalune-tabati>

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne Sisuanalüüs. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 28.03.2024, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kaukvere, T. ja Mäekivi, M. (2014). Poiss lasi koolitunnis isa relvast õpetaja maha. *Postimees*, 27. oktoober. Kasutatud 20.02.2024, <https://www.postimees.ee/2968973/poiss-lasi-koolitunnis-isa-relvast-opetaja-maha>

Kesinger, E. ja Schacter, D.L. (2008). Memory and Emotion. *Handbook of Emotions* (601–618). New York: The Guilford Press.

Kiilakoski, T., Nurmi, J. ja Oksanen, A. (2014). Coping with tragedy, reacting to an event: The case of the Jokela school shooting in Finland. *Young*, 22(4), 345-360.

Klempner, M. (2000). Navigating life review interviews with survivors of trauma. *The Oral History Review*, 27(2), 67-83. DOI: [10.1093/ohr/27.2.67](https://doi.org/10.1093/ohr/27.2.67)

Kotisova, J. (2019). The elephant in the newsroom: Current research on journalism and emotion. *Sociology Compass*, 13(5). <https://doi.org/10.1111/soc4.12677>

Laherand, M.-L. (2010). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lauristin, M. ja Vihalemm, P. (1996). *"Estonia": the disaster in Estonian media*. Styrelsen för psykologiskt försvar.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. Kasutatud 28.12.2023, <https://samm.ut.ee/intervjuu>

Macri, A., Pavard, A. ja Versace, R. (2018). The beneficial effect of contextual emotion on memory: The role of integration. *Cognition and Emotion*, 32(6), 1355-1361.

Mäekivi, M. (2014). Õpetaja maha lasknud poisi võtsid kinni kooli töötajad. *Postimees*, 27. oktoober. Kasutatud 20.02.2024, <https://www.postimees.ee/2969175/opetaja-maha-lasknud-poisi-votsid-kinni-kooli-tootajad>

Mäekivi, M. ja Niitra, N. (2014). Postimees Viljandis: koolipäev algas leinameeleolus. *Postimees*, 28. oktoober. Kasutatud 20.02.2024, <https://www.postimees.ee/2970003/postimees-viljandis-koolipaev-algas-leinameeleolus>

Meie olemegi teised. (2014). Sakala, 28. oktoober. Kasutatud 22.02.2024, <https://sakala.postimees.ee/2969525/juhtkiri-meie-olemegi-teised>

Mihelson, H. ja Einmann, A. (2015). Kohus mõistis õpetaja tapnud poisi üheksaks aastaks vangi. *Postimees*, 20. oktoober. Kasutatud 20.02.2024, <https://www.postimees.ee/3367851/kohus-moistis-opetaja-tapnud-poisi-ueksaks-aastaks-vangi>

Miks? (2014). Lääne Elu, 28. oktoober. Kasutatud 22.02.2024, <https://online.le.ee/2014/10/28/juhtkiri-miks/>

Mill, A. (2017). Exploring the role of personality traits and age in the experience and recognition of emotions.

Nael, M (toim). (2020). Kaljulaid: peame tõsiselt hindama, kui põhjalikult relvaomanikke kontrollitakse. *ERR*, 7. juuni. Kasutatud 16.03.2024, <https://www.err.ee/1099357/kaljulaid-peame-tosiselt-hindama-kui-pohjalikult-relvaomanikke-kontrollitakse>

Nordlung, R. (1994). *A triangle drama: authorities, citizens and media in crisis*. National Board of Psychological Defence.

Ohutusjuurdluse keskuse kodulehekülg (i.a). Kasutatud 10.11.2023, <https://estonia1994.ee/>

Olsson, E. K. (2009). Rule regimes in news organization decision making: Explaining diversity in the actions of news organizations during extraordinary events. *Journalism*, 10(6), 758-776.

Päevaleht, 29.09.1994. Kasutatud 11.11.2023,

<https://dea.digar.ee/?a=d&d=paevaleht19940929&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->

Palgi, G. ja Põlluste, G. (2020). BLOGI, FOTOD ja VIDEO | Kaks inimest mõrvanud Lihula tulistaja oli tarvitanud alkoholi, rahusteid ja narkootilisi aineid. *Delfi*, 7. juuni. Kasutatud 16.03.2024, <https://www.delfi.ee/artikkel/90097773/blogi-fotod-ja-video-kaks-inimest-morvanud-lihula-tulistaja-oli-tarvitanud-alkoholi-rahusteid-ja-narkootilisi-aineid>

Pantti, M. (2010). The value of emotion: An examination of television journalists' notions on emotionality. *European Journal of Communication*, 25(2): 168-181. <https://doi.org/10.1177/019685991245870>

Pärnu Postimees. (2020). Lihula kogukond on tulistamisest suures šokis. *Pärnu Postimees*, 7. juuni. Kasutatud 16.03.2024, <https://www.postimees.ee/6991317/lihula-kogukond-on-tulistamisest-suures-sokis>

Peters, C. (2011). Emotion aside or emotional side? Crafting an 'experience of involvement in the news. *Journalism*, 12(3), 297-316. <https://doi.org/10.1177/146488491038822>

Post: rahva tõeline hääl, 29.09.1994. Kasutatud 11.11.2023,

<https://dea.digar.ee/?a=d&d=postrahvatoelinehaal19940929&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->

Puuraid, P. (2014). Viljandis õpetaja maha lasknud õpilane oli tark ja endasse tõmbunud, ent siiski problemaatiline. *Eesti Päevaleht*, 28. oktoober, lk 2–3.

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Kasutatud 29.12.2023, <https://samm.ut.ee/valimid>

Rannu, S. ja Timak, R. (1996). THE DISASTER ON TV . Vihalemm, P., Lauristin, M (toim), „*Estonia*”: the disaster in Estonian media (56–66).

Reiljan, K. (2020). Purjus mõrtsukas tappis kaks inimest. *Lääne Elu*, 9. juuni, lk 3.

Saar, A. (1996). THE NEWS REACHES THE ESTONIANS . Vihalemm, P., Lauristin, M (toim), „*Estonia*”: the disaster in Estonian media (21–27).

Salamäe, K. (2014). Ära süüdista mind, et olen vaikne. Keegi ei plaani valjult mõrva. Eesti Päevaleht, 28. oktoober, lk 5.

Saluorg, J. (2018). *Ajakirjaniku roll erakordsete sündmuste kajastamisel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse õppekava.

Sildam, T. (2020). Toomas Sildam: Lihula tragöödia sunnib küsima, kas relvaluba peaks saama rangemalt. *ERR*, 7. juuni. Kasutatud 16.03.2024, <https://www.err.ee/1099337/toomas-sildam-lihula-tragoodia-sunnib-kusima-kas-relvaluba-peaks-saama-rangemalt>

Šimunjak, M. (2023). *Managing Emotions in Journalism: A Guide to Enhancing Resilience*. Springer Nature.

Sõnumileht, 12.10.1996. Kasutatud 19.02.2023, <https://dea.digar.ee/?a=d&d=paevaleht19940929&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->

Strömpl, J. (i.a.). Üldmetodoloogilised küsimused: mis on kvalitatiivne uurimus? Kasutatud 22.12.2023, <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/uldmetodoloogilisi-kusimus>

Tähele panna ka väikseid märke. (2014). Eesti Päevaleht, 28. oktoober. Kasutatud 22.02.2024, <https://epl.delfi.ee/artikkel/70031881/tähele-panna-ka-vaikseid-marke>

Tilk, K. (2022). Viljandi koolitulistaja: üks padrun pidi tegelikult mulle jääma. Ma tahtsin lihtsalt, et kõik saaks läbi. *Õhtuleht*, 11. veebruar. Kasutatud 21.02.2024, <https://www.oh tuleht.ee/1055528/viljandi-koolitulistaja-uks-padrun-pidi-tegelikult-mulle-jaama-ma-tahtsin-lihtsalt-et-koik-saaks-labi>

Treufeldt, I. (1996). *Kriisikommunikatsioon: ametivõimud ja raadio "Estonia" katastroofi esimesel päeval*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse õppekava.

Turner, J. H. ja Stets, J. E. (2006). Sociological Theories of Human Emotions. *Annual Review of Sociology*, 32, 25–52. <http://www.jstor.org/stable/29737730>

Wahl-Jorgensen, K. (2013). Subjectivity and story-telling in journalism: Examining expressions of affect, judgment and appreciation in Pulitzer Prize-winning stories. *Journalism Studies*, 14(3), 305-320.<http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2012.713738>

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava

Kuna tegin intervjuu nelja erineva ootamatu ja traagilise sündmuse kohta, siis on sündmuse nimi intervjuu kavas asendatud märkega "...".

Sissejuhatavad küsimused

1. Enesetutvustus ja teema tutvustus. Lisaks intervjuueeritaval võimalus küsida minult täpsustavaid küsimusi enne intervjuu algust.
2. Kui kaua olete kokku ajakirjanduses töötanud?
3. Kui kaua olite ajakirjanduses töötanud hetkel, mil pidite kajastama ...?
4. Nõustute te sellega, et ... saab nimetada ootamatuks ja traagiliseks sündmuseks?
  - 4.1 (JAH) Mis tegi selle sündmuse teie jaoks ootamatuks ja traagiliseks ajakirjanikuna? inimesena?
  - 4.2 (EI) Kirjeldage, kuidas teie *ootamatut ja traagilist sündmust* määratleksite?
5. Missugust rolli teie näete ajakirjanikel ootamatute ja traagiliste sündmuste kajastamisel?

I plokk: Kuivõrd oli ajakirjanikel võimalus valmistuda ette ootamatu ja traagilise sündmuse kajastamiseks?

1. Kui liikuda tagasi aega, mil juhtus ..., siis kirjeldage palun, millisena te seda tööpäeva mäletate?
2. Meenutage palun, missugused olid teie esimesed mõtted teada saades, mida tuleb minna kajastama?
3. Kui palju oli teil võimalik teema valiku osas kaasa rääkida?
  - 3.1 Oli teil võimalus keelduda teema kajastamisest?

- 3.2 Miks just teie seda teemat kajastama pidite?
4. Kuna juhtunu oli väga värske, siis mil määral saite te ennast õnnetusega kurssi viia?
- 4.1. Kui palju ettevalmistuse jaoks teile aega anti?
- 4.2 Mis olid tingimused, mis teid mõjutasid, kui te oma lugu tegite? Kuivõrd tunnetasite auditooriumi ootusi?
- 4.3. Millistest allikatest tollel hetkel (lisa)informatsiooni saite? Kuhu te esmalt pöördusite?
- 4.4 Kuivõrd kontrollisite informatsiooni üle muudest allikatest? Mis allikaid te kasutasite?
5. Kas tajusite loo osas erinevatelt osapooltelt survet? (Teie enda ootus, toimetuse, lugejad/kuulajad?) Missugust?
6. Mille poolest erineb ohvrite intervjuerimine tavalistest intervjuudest teie meelest?
- 6.1 Kirjeldage palun, kuidas pääsenutega intervjuud kokku leppisite?
- 6.2 Kuidas käituda olukorras, kus kannatanud ei soovi kajastust, ent avalik huvi juhtunu kohta on suur? Kust jookseb piir?
- 6.3 Milliseid võtteid te kasutasite ja kuidas kannatanutele lähenesite, et ikkagi neid intervjuerida?
7. Kui rääkida eetilistest dilemmadest ja mõelda ... tagasi, siis missugused kaalutluskohad võivad ajakirjanikul töös ette tulla keeruliste juhtumite kajastamisel?
- 7.1 Kuidas langetada nn õige valik olukorras, kus tegutseda tuleb kiiresti?

II plokk: Missugune oli ajakirjanike enesetunne õnnetusjuhtumite kajastamisel?

1. Paraku peetakse ajakirjandust ja emotsioone tihtilugu tabu teemaks. Emotsiooni mõistet on ajaloos käsitletud kui vigase ajakirjanduse sõnumit. Mida teie sellest arvate?

1.2 Kas emotsioonidel on ajakirjaniku töös koht?

2. Kui hästi enda hinnangul mäletate seda, mida tundsite?

2.1 (Mäletab) Kuivõrd see, et tundsite emotsioone, aitas olukorral meelde jääda ka tänaseni?

2.1.1. Kuivõrd enesetunne muutus pärast bussiõnnetuse kajastamist, eriti esimestel päevadel ja nädalatel?

2.2 (Ei mäleta) Kuivõrd olete juhtunule hiljem tagasi mõelnud, seda analüüsinud? missuguseid emotsioone te tundsite loo tegemise käigus?

3. Kas valmistusite ka emotsionaalselt ... kajastamiseks?

3.1 Kas oli hetki, kui teil oli keeruline jääda neutraalseks emotsioonide tõttu?

3.2.1 (JAH) Kuidas te selles olukorras käitusite?

4. Missuguseid emotsioone tunnete te praegu, ... aastat hiljem juhtunust rääkides ja läbielatud analüüsides?

5.1 Kas ... kajastamine on mõjutanud teid ka hilisemas tööelus?

5.1 (JAH) – Kirjeldage, milliseid mõjutusi te olete tundnud?

5. Kuidas tagada ajakirjanike vaimne heaolu pärast niivõrd traagilise sündmuse kajastamist?

6.1 Kas tundsite, et teil oli piisavalt tuge, et toime tulla emotsionaalsete mõjudega sündmuse kajastamisel?

6.2 Kirjeldage palun, kas/milliseid meetodeid kasutasite, et säilitada emotsionaalset tasakaalu sündmuse kajastamisel?

III plokk: Kuidas tegutseksid ajakirjanikud nende samade õnnetusjuhtumite kajastamisel täna?

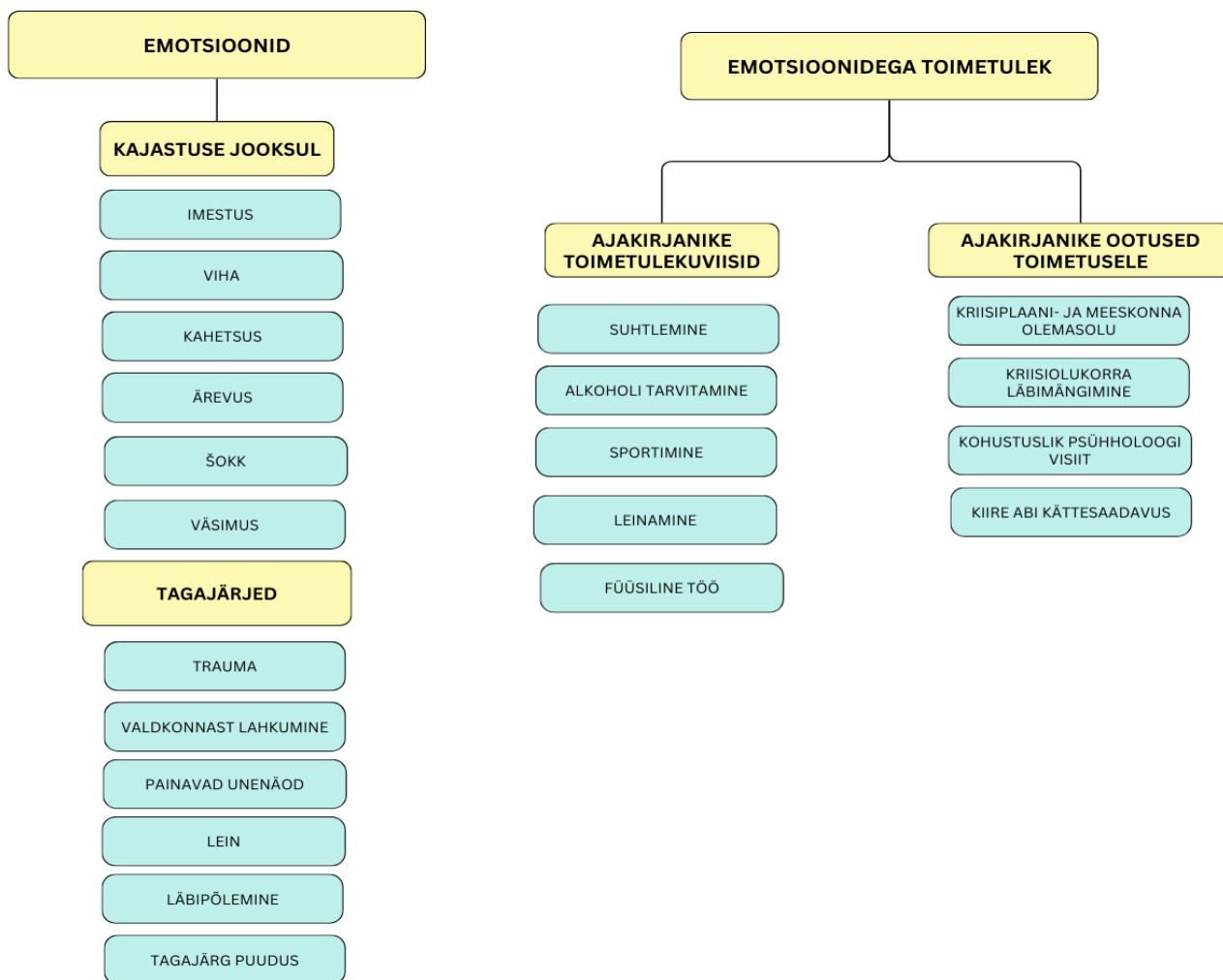
1. Mida te tänaste kogemuste juures teistmoodi teeksite sarnase õnnetuse kajastamisel?
Miks?
2. Missuguseid soovitusi peaks ajakirjanik teie arvates meeles pidama sarnaste suurte õnnetusjuhtumite kajastamisel?
3. Mis võiksid teie meelest olla suurimad vead, mida ajakirjanik saab õnnetuse kajastamisel teha?

3.1 Kuidas mitte käituda?

Kokkuvõttev osa:

- Kas on veel midagi, millest tahaksite rääkida, mis seondub teemaga, aga mida ma ei küsinud?
- Kas teil on mulle küsimusi?
- Tänamine

Lisa 2. Koodipuu

Lisa 3. Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liisa Ehamaa:

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Ajakirjaniku emotsioonid ootamatute ja traagiliste sündmuse kajastamisel“, mille juhendaja on Signe Ivask, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Liisa Ehamaa

21.05.2024